

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE
ZNANOSTI
AK. GOD. 2016./2017.

Dora Počivavšek

**Informacijski izvori o knjižnicama stradalim u Domovinskom
ratu**

(diplomski rad)

Mentor: izv. prof. dr. sc. Daniela Živković

Zagreb, 2017.

Sadržaj

Sažetak	2
1. Uvod.....	3
1.1. O temi diplomskog rada	3
1.2. Cilj diplomskog rada	4
1.3. Tijek istraživanja	5
2. Knjižnice u ratovima – kratak osvrt kroz povijest	6
2.1. Razdoblje starog i srednjeg vijeka	7
2.2. Razdoblje Reformacije i Francuske revolucije	8
2.3. Razdoblje svjetskih ratova	9
3. Haška konvencija	11
4. Plavi štit	12
5. Knjižnice stradale u Domovinskom ratu u Hrvatskoj.....	13
6. Zbirka knjižnične građe o Domovinskom ratu	15
7. Bibliografija o knjižnicama stradalim u Domovinskom ratu.....	17
7.1. Prvi dio – izvori objavljeni tijekom rata (1991.-1995.)	17
7.2. Drugi dio – izvori objavljeni poslije rata (1996.-2017.)	36
7.3. Kazalo zemljopisnih naziva	38
9. Zaključak.....	42
Literatura.....	44

Sažetak

U početku su se informacije prenosile usmenom predajom, ali se već u najranijoj povijesti javila potreba za zapisivanjem znanja i njegovom pohranom za buduće naraštaje. Knjiga je kroz povijest mijenjala svoje značenje pa je tako od administrativnih zapisa postala objektom prestiža, ali i centrom političkih previranja. Knjige i knjižnična građa kao i same knjižnice su se tako našle na meti. U političkim, vjerskim i ideološkim sukobima, knjižnična građa je bila cenzurirana, uništavana i spaljivanja zajedno s čitavim knjižnicama. Najveću štetu knjižnicama je nanijela ljudska ruka. S obzirom da se u knjižnicama pohranjuje ne samo baština jednog naroda već i baština cijelog svijeta, donešena je odluka o zaštiti kulturne baštine tijekom oružanog sukoba. Uređeno je to Haškom konvencijom 1954.godine čiji je glavni cilj bio kako očuvati i zaštititi kulturnu baštinu tijekom oružanog sukoba. Iz istih razloga je nastao i Plavi štit, kao oznaka kulturne baštine kojom se označuju građevine i građa koja ima kulturni značaj, kao i transport takve građe i ljudi koji su zaduženi za njeno očuvanje. Zemlje potpisnice konvencije, među kojima su bile i Republika Hrvatska i Republika Srbija, svojim potpisom su pristale na propise kojima se zaštićuju institucije od kulturne važnosti, što uključuje i same knjižnice. Republika Srbija je prekršila propise Haške konvencije i uništila velik broj hrvatskih knjižnica u Domovinskom ratu. Otuđen je velik broj zbirki i knjižnične građe, a nemali broj knjižnica je nestao u ruševinama. Podatke o stradalim knjižnicama navode brojni informacijski izvori, a neki od njih su i nastali u periodu Domovinskog rata, 1991.-1995. godine. Zahvaljujući informacijskim izvorima, možemo otprilike vidjeti i analizirati koliko je knjižnične građe i knjižnica stradalo u ratu te kakva šteta je počinjena na području kulturne baštine. Nisu jednako oštećene sve knjižnice u Hrvatskoj, a prema objavljenim publikacijama, možemo vidjeti na kojim područjima Hrvatske su razaranja knjižnica bila najveća. Upravo su u tim informacijskim izvorima zabilježene neke od kulturnih katastrofa koje su se dogodile tijekom Domovinskog rata, a oni su i pokazatelj kako su zanemarivane odredbe Haške konvencije i Plavog štita.

Ključne riječi: knjižnice, knjižnična građa, Domovinski rat, Plavi štit, Haška konvencija,

1. Uvod

„Knjiga može umrijeti, kao i čovjek, nasilnom ili prirodnom smrću.“¹ Od samih početaka, neprijatelji knjige bili su različiti, ovisno od civilizacije do civilizacije, od materijala do materijala, one su oštećivane na različite načine. Najgora smrt knjiga dogodila se ljudskim djelovanjem, bilo nehotice ili namjerno. Kroz povijest knjige su bile spaljivane, okovane, bacane u more, na njima se grijalo i sl. Uništavane su iz vjerskih, ideoloških i nacionalnih razloga. Neki su to radili iz neznanja jer su bili nepismeni, a drugi su pak prepoznali njihovu važnost pa su ih palili samo kako bi uništili povijesno pamćenje jednoga naroda, njegovu kulturu i baštinu.² Požari koje su izazvale strane ili domaće vojske ostavili su štete koje se često nisu mogle nadoknaditi.³ Ratovi i društveni prevrati su, bez sumnje, prouzročili najmasovnija uništavanja knjiga i čitavih knjižnica, i to od najstarijih vremena do danas.⁴ Bilo slučajno bombardiranjem okolnih zgrada, pa se požar prenio na knjižnice, bilo namjerno direktnim gađanjem takvih ustanova. Jedno je sigurno, prilikom ratovanja neprijatelji ne gađaju samo ljude, vojne baze, velike luke, već gađaju spomenike kulture, knjižnice, muzeje, arhive, kako bi uništili i sve zapise o narodu kojeg su odlučili istrijebiti.

U daljnjem radu ću se osvrnuti na samu ideju, ciljeve i tijek istraživanja za diplomski rad kao i na osnove Haške konvencije i Plavog štita kako bi što bolje čitatelju dočarala i predočila razmjere katastrofe počinjenog kulturocida u Domovinskom ratu u Hrvatskoj i važnost informacijskih izvora koji to opisuju.

1.1. O temi diplomskog rada

Prilikom pisanja završnog rada na temu *Zaštita knjižnične građe tijekom oružanog sukoba*, susrela sam se s poražavajućim činjenicama vezanim uz uništavanje kulturne baštine i knjižnica tijekom ratovanja. U završnom radu usredotočila sam se na samu zaštitu knjižnične građe, kao i na Hašku konvenciju i njezino nepoštivanje. Proučavajući *Povijest knjige* profesora Aleksandra Stipčevića, primijetila sam kako je knjiga kroz povijest mijenjala mnoga lica. Bila je simbol moći, nade i prestiža. Iz tih razloga knjiga je bila uništavana u ratovima jer je najbolji način za izbrisati jedan narod upravo taj da se izbriše pamćenje tog naroda, njegova kultura i pisana riječ. Mnogi od nas, ljubitelji knjiga i knjižnica, pitaju se koja su djela nepovratno izgubljena uništavanjem Aleksandrijske knjižnice? Što bismo sve

¹ Stipčević, A. Sudbina knjige. Lokve : "Benja", 2000., str. 367.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Stipčević, A. Povijest knjige. 2. prošireno i dopunjeno izd. Zagreb : Matica hrvatska, 2006., str. 143.

naučili iz građe koju je čuvala? Bi li se tijekom same povijesti izmijenio da se mudrost njenih svitaka dala široj javnosti umjesto njihova uništavanja?

Činjenica jest da o mnogim narodima koji su izbrisani s lica zemlje, znamo samo iz njihovih knjiga i spisa. Toliko znanja je nestalo u nepovrat, znanja koje bi svima služilo. To je jedan od glavnih razloga zbog kojih sam se zaintrigirala za temu. Naime, protivno mišljenju nekolicine, baština jednog naroda nije samo baština tog naroda već cijelog svijeta.

Proučavajući knjige za nastanak završnog rada, u ruke mi je došla i knjiga objavljena 1993. godine, *Wounded libraries in Croatia*. Knjiga me dirnula jer osim izvrsnog predgovora prof. Stipčevića, uslijedila je statistika sa crno-bijelim slikama uništenih knjižnica. Osim te knjige koja mi se duboko urezala u pamćenje, pročitala sam i vodič pod nazivom *Hrvatske knjižnice na meti*. Vodič je objavljen 1992. godine, a prema podacima koje bilježi, čak 210 knjižnica je imalo neki stupanj oštećenja u vrijeme kad je vodič objavljen. Činjenica da je do 1992. godine stradalo već 210 knjižnica me zaprepastila s obzirom na to da je Domovinski rat trajao do 1995. godine.

Upravo zbog te dvije knjige sam odlučila pisati o temi knjižnica u Domovinskom ratu kao temi svojeg diplomskog rada. Prilikom konzultiranja s mentoricom, saznala sam za doktorsku disertaciju Marice Šapro-Ficović pod nazivom *Djelovanje knjižnica pod opsadom u ratu : studija slučaja: Hrvatska 1991/1995. godine* u kojoj je ona zaposlenike desetak knjižnica u Hrvatskoj intervjuirala kao i ljude koji su živjeli u pojedinim gradovima tijekom Domovinskog rata i koristili knjižnice. Zanimalo me postoji li još publikacija, članaka, informacijskih izvora u kojima se može saznati više o knjižnicama stradalim u Domovinskom ratu i kako bi bilo da ih sve okupim u jedan popis, odnosno da napravim bibliografiju takvih izvora.

1.2. Cilj diplomskog rada

Cilj diplomskog rada:

- prikupiti sve informacijske izvore koji govore o knjižnicama stradalim u ratu, a dostupni su u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu te u Zbirci knjiga o Domovinskom ratu Nacionalne i sveučilišne knjižnice;
- prikupljene izvore obraditi i kronološki poredati u dva dijela kako bi se što bolje pokazale publikacije o toj temi tijekom i poslije Domovinskog rata;

- analizirati dobivene rezultate;
- sastaviti bibliografiju izvora i izraditi kazalo zemljopisnih naziva.

1.3. Tijek istraživanja

Istraživanje sam započela u ožujku 2017. godine, tijekom studentske prakse u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (u daljnjem tekstu NSK). Jedan od zadataka koje smo trebali obaviti tijekom studentske prakse bilo je tematsko pretraživanje. Odlučila sam pretražiti katalog NSK po ključnim riječima *knjižni** i *Domovin* rat**, zatim određene baze podataka cjelovitih tekstova i Google Scholar kako bi došla do neke početne literature. U katalogu NSK pronašla sam 118 izvora od kojih sam odvojila relevantne izvore i zapisala ih kao neku početnu literaturu. Nisam bila sigurna koje izvore ću prikupljati, koliko je opsežan fond u Zbirci knjiga o Domovinskom ratu koji govori o knjižnicama stradalim u Domovinskom ratu, hoće li sve biti dostupno u toj zbirci ili ću morati tražiti po drugim knjižnicama u Hrvatskoj što će mi definitivno otežati potragu. Odlučila sam krenuti dječjim koracima i pronaći prema nađenoj literaturi, reference na ostale izvore.

Uputila sam se u svibnju u NSK u Zbirku Domovinskog rata. Knjižničar Tomica Vrbanc mi je spremno pomogao pronaći literaturu i dobila sam na uvid sve što mi je bilo potrebno. Dva tjedna sam tražila izvore uz pomoć bibliografskih pomagala. Prošla sam pet bibliografija i dva tiskana kataloga, te neke monografije u kojima sam pronašla nove reference. Popisala sam preko 140 izvora. U to su ulazili članci iz novina koji su dostupni u elektroničkom obliku u Zbirci, članci iz časopisa, knjige, brošure i ostale publikacije na hrvatskom i engleskom jeziku.

Metoda izrade ove bibliografije je primarna, jer su mi svi popisani izvori prošli kroz ruku, a oni od njih koji nisu spominjali temu stradanja knjižnica ili knjižničnog fonda u ratu ili obnovu knjižnica, bili su izostavljeni s popisa. Redom sam bilježila sve izvore i podatke u kojima bi se mogla pojavljivati ta tema, pritom govorim o člancima koji nisu prema naslovu direktno bili povezani s knjižnicom, ali su na neki drugi način sugerirali kako postoji mogućnost da je u njima ipak nešto zabilježeno na tu temu. Primjerice, nakladnik je bila knjižnica. U obzir sam uzimala i izvore autora za koje znam da su pisali o toj temi kao i sve članke koji su govorili o kulturnoj baštini, kulturocidu ili librocidu bez obzira spominju li se knjižnice u naslovu ili ne. U drugoj fazi sam sve izvore poredala u bibliografiju po abecedi kako bi si olakšala daljnju potragu. S obzirom na to da bi Zbirka knjiga o Domovinskom ratu trebala kao dio Croatica-e imati prikupljene sve publikacije koje govore o Domovinskom ratu

u Hrvatskoj, odlučila sam na licu mjesta tamo popisati građu, jer to mogu napraviti s obzirom na pristupačnost i cjelovitost podataka, a kao krajnji rezultat ponudila bi popis informacijskih izvora o stradalim knjižnicama u Domovinskom ratu prema kronološkom redosljedu. Popisala sam samo publikacije na hrvatskom i engleskom jeziku s obzirom da moja bibliografija ne bi bila vjerodostojna jer ne govorim ni jedan drugi jezik pa ne mogu sa sigurnošću bez prevodioca znati odnosi li se neki članak ili publikacija na knjižnice ili se odnosi na nešto drugo.

Primarni raspored bibliografskih jedinica je podijeljen u dva dijela, na one objavljene tijekom rata i one bibliografske jedinice koje su objavljene poslije rata. Sekundarni raspored je kronološki.

Faze u pisanju diplomskog rada:

- potraga za literaturom pregledavanjem online kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu;
- proučavanje pronađene literature te pregledavanje zbirke Domovinskog rata Nacionalne i sveučilišne knjižnice
- popisivanje dostupne građe iz Zbirke, koja je objavljena ne temu stradanja knjižnica u Domovinskom ratu u Hrvatskoj na hrvatskom ili engleskom jeziku;
- analiza dobivenih rezultata;
- izrada bibliografije i kazala.

2. Knjižnice u ratovima – kratak osvrt kroz povijest

Podaci o uništenim knjižnicama sežu daleko u prošlost. Od samih početaka, pisana riječ je nailazila na neprijatelje. U početku je prevladavala usmena predaja, a pisana baština je služila samo u administrativne svrhe. Kasnije knjiga postaje prestiž te kao takva postaje metom bibliofila i kradljivaca. Tijekom društvenih previranja i ratova, ona postaje simbol nade, ali i svojevrsno oružje za poticanje pobune, revolta i revolucije. Oružani sukobi kroz povijest, bilo da se radi o vjerskim, ideološkim ili političkim sukobima, bili su najveći neprijatelji kulturnoj i pisanoj baštini. Knjige su se spaljivale, bacale u more, krale, a u nekim slučajevima na njima se čak i grijalo. Barbari, Vandali, kršćani, muslimani, Arapi i drugi, svi oni palili su knjižnice i krali knjige svojih neprijatelja. U daljnjem tekstu ovog poglavlja navest ću nekolicinu primjera iz svjetske povijesti koji ukazuju na stradavanja knjižnica u ratovima kroz određena povijesna razdoblja.

2.1. Razdoblje starog i srednjeg vijeka

Prve zabilježene knjižnice bile su između knjižnica i arhiva jer su sakupljale glinene pločice s administrativnim zapisima. Pozitivno kod takvih knjižnica-arhiva koje su čuvale glinene pločice jest u tome što su tijekom njihovog uništavanja, često barem pločice ostale očuvane. Naime, kada bi vatra zahvatila knjižnicu, pločice bi se još samo bolje zapekle, jer su bile od gline. Primjer jedne od prvih knjižnica-arhiva zabilježenih da su stradale u ratu je knjižnica-arhiv u Elbi koja je uništena 2250. godine prije Krista u požaru. Knjižnica se sastojala od nekoliko prostorija u kraljevskoj palači, a pronađeno je preko 40.000 glinenih pločica.⁵ Sličan slučaj dogodio se 612. godine kada je uništena knjižnica kralja Ašurbanipala od strane medijskog kralja Kijaskara. Pronađeno je preko 20.000 pločica prilikom iskopavanje grada Ninive, a ostaci knjižnice su bili netaknuti jer sam grad nije bio nikada obnovljen.⁶ Promjenom pisanih materijala, s pločica na pergamenu, papirus i papir, njihovo uništavanje se povećalo. Kako je i knjiga mjenjala svoj oblik i svrhu, tako se mjenjao i način ophodnje prema knjizi i knjižnici. Već u trećem stoljeću prije Krista knjiga se počinje uzimati kao ratni plijen. Lucije Emilije Paulo je tako tijekom Drugog punskog rata 168. godine prije Krista potukao makedonce kod Pidne i kao ratni plijen odnio knjižnicu makedonskih vladara koja se nalazila u Pelli u Rim. Slično se dogodilo i sa knjižnicom pontskog kralja Mitidrata kojeg je porazio Lukul, kao i s Aristotelovom knjižnicom čije je ostatke odnio Diktator Sula kao ratni plijen nakon što je zauzeo Atenu 84. godine prije Krista.⁷

Česti ratovi su najveći uzrok stradavanja knjižnica u antici. Jedan od najgorih primjera uništavanja knjižnica u povijesti jest slučaj Aleksandrijske knjižnice. Knjižnica se sastojala od deset velikih prostorija uz čije zidove su se nalazile police sa svicima. Prvo uništenje knjižnica je doživjela od strane Julija Cezara koji je tijekom građanskog rata u Aleksandriji, 47. pr. Krista, dao spaliti brodovlje u luci, a plamen se proširio na knjižnicu. Bio je to ogroman gubitak jer su u plamenu uništena mnoga djela grčke i drugih kultura. Fond knjižnice je bio obnovljen sa svicima koji su se čuvali u Serapeju te je rimski vojskovođa Antonije poklonio knjižnici 200.000 svezaka iz Pergamske knjižnice. Konačno uništenje knjižnice odvijalo se 391. godine, kada ju je uništio aleksandrijski patrijarh Teofil.⁸

⁵ Stipčević, A. Povijest knjige, op. cit., str. 17-20.

⁶ Ibidem, str. 25-27.

⁷ Ibidem, str. 80.

⁸ Ibidem, str. 139-143.

Posljednju veliku knjižnicu antičkoga vremena, Carsku knjižnicu, uništio je požar 475. godine koji je izbio tijekom borbe za vlast u Carigradu. U to vrijeme, to je bila najveća knjižnica na svijetu, a sadržavala je 120.000 knjiga, kako kršćanskih tako i poganskih. Nju navodim iz razloga što je ona bila posljednja knjižnica koja je čuvala djela nekih starih pisaca koja zbog njenoga uništenja više ne postoje.⁹

Krajem Rimskog Carstva dogodila se jedna od većih katastrofa za knjižnice, provala Barbara. Oni su uništavali sve pred sobom, stoga mnoge knjižnice nisu preživjele njihov prodor.¹⁰ Slično je bilo u 9. i 10. stoljeću sa samostanima u Velikoj Britaniji koji su bili stalna meta Vikinga. Knjižnice koje su se nalazile unutar samostana, kao i rukopisi, bivali su uništeni, a spašen je zapravo samo onaj dio koji nije dospio u ruke Vikinzima.¹¹

2.2. Razdoblje Reformacije i Francuske revolucije

Španjolski konkvistadori, a poslije njih misionari, su istrijebili pretkolumbovsku civilizaciju, Maye i Azteke, na američkom tlu. Pokušavajući na silu pokrstiti domoroce, uništili su njihovu kulturu, spalili njihove idole i svete knjige. Sva znanja koja su Maye akumulirali tijekom dvije tisuće godine su nestala zajedno s tim knjigama. Uništena je i knjižnica koja se nalazila u njihovoj posljednjoj prijestolnici Mani, a sadržavala je knjige o astronomiji, matematici, povijesne knjige i kalendare. Šteta je bila neprocijenjiva.¹² Slična sudbina zadesila je i Azteke čije su knjige gotovo sve uništene, a imali su poprilično razvijenu knjižnu proizvodnju.¹³

Tijekom Reformacije uništene su velike količine knjiga. Za vrijeme trajanja Seljačkog rata od 1524. do 1525. godine, u njemačkim zemljama stradaju brojne samostanske knjižnice s rijetkim rukopisima iz srednjeg vijeka, kao i knjižnice vlastelina. Bijes protiv Katoličke crkve iskazali su luteranci spaljivanjem čitavih knjižnica, posebice samostanskih.¹⁴ U Engleskoj je stradala znamenita Sveučilišna knjižnica u Oxfordu, a sekularizirano je oko osamsto samostanskih knjižnica. U Francuskoj u vrijeme rata protiv hugenota stradava velik broj

⁹ Ibidem, str. 155-156.

¹⁰ Ibidem, str. 130.

¹¹ Ibidem, str. 194.

¹² Ibidem, str. 304.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem, str. 500.

starih samostanskih knjižnica, od kojih su se sačuvale samo neke stare knjige koje se sada nalaze u Vatikanskoj i drugim knjižnicama.¹⁵

Osim spaljivanja knjiga i čitavih knjižnica, knjige se i dalje odnose kao ratni plijen. Tako je primjerice, Maksimilijan I. Bavarski poklonio papi Grguru XV. Bibliothecu Palatinu koja se nalazila u Heidelbergu, a uzeo ju je kao plijen iz Tridesetogodišnjeg rata.¹⁶ Dobar primjer je i Poljska nacionalna knjižnica koja je završila kao ratni plijen u Rusiji, te nikada nije vraćena Poljskoj. Tada je brojila oko 400.000 knjiga i bila jedna od najvećih knjižnica u Europi.¹⁷

Napoleoneovi ratni pohodi u Europi bili su popraćeni pljačkama knjižnica, a sva građa se odnosila u Nacionalnu knjižnicu u Parizu kako bi Pariz postao kulturno središte svijeta. Teške gubitke su pretrpili samostani i crkve u Porajnju u Njemačkoj kao i knjižnice u Italiji. Mnogi rijetki rukopisi i inkunabule iz njemačkih samostana su prenešeni u Pariz. Samo mali dio je poslije Napoleonovog pada vraćen u Njemačku. Iz Belgije je 1792. godine za Pariz preneseno oko tisuću i petsto rukopisa, a iz bečke Dvorske knjižnice osamsto trideset i dvije knjige, te rukopisi. Iz Ambrosiane u Milanu odnešeni su rukopisi Leonarda da Vinci, Galileija i Petrarce, iz Bologne pet stotina rukopisa, iz Venecije dvije stotine, a iz Modene šezdeset i osam. Vatikanska knjižnica je Francuzima morala predati pet stotina rukopisa, od toga trideset i osam koji su pripadali znamenitoj Palatinskoj knjižnici, i mnogo drugih vrijednih knjiga.¹⁸

2.3. Razdoblje svjetskih ratova

U Drugom svjetskom ratu su kulturna dobra pretrpjela teška oštećenja od obje strane. Nijemci su uništavali čitave gradove u zemljama koje su okupirali. U Salzburgu nakon što je Austrija „*pripojena*“ Njemačkom Reichu, priređeno je ritualno spaljivanje knjige. Spaljeno je oko dvije tisuće primjeraka knjige dok su promatrači pjevali njemačku himnu.¹⁹ Nisu samo Nijemci palili knjige, u Lenjingradu tijekom opsade grada, kako bi se spasili od zime, građani su palili knjige iz kućnih knjižnica.²⁰ Njemačke trupe su do 1944. godine uništile i niz vrijednih knjižnica u Francuskoj no nisu bili jedini, već su i sami saveznici bombardirali francuski teritorij. Upravo su u savezničkoj ofenzivi na francuskom tlu, knjižnice doživjele

¹⁵ Ibidem, str. 459.

¹⁶ Ibidem, str. 538.

¹⁷ Ibidem, str. 554.-555.

¹⁸ Ibidem, str. 566.-567.

¹⁹ Ibidem, str. 697.

²⁰ Ibidem, str. 372.

najveća razaranja ikada zabilježena u toj zemlji. Pa je tako, američka fosforna bomba pogodila knjižnicu u Chartresu i uništila oko 23.000 svezaka, koji su uključivali rukopise i inkunabule.²¹ Engleski vojnici su pak u gradu Arra izabrali knjižnicu kao mjesto u kojem će se braniti od njemačke vojske, a knjige iz te knjižnice su iskoristili kao obrambeni zid.²² Kao primjer, nepotrebnog razaranja od strane saveznika, spominje se Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Strassbourgu, koju su saveznički zrakoplovi djelomično uništili u rujnu 1944. godine, te je ostala bez 300.000 od 800.000 svezaka.²³ Nisu saveznički zrakoplovi namjerno gađali knjižnice, već su one stradale zato što se uništavalo sve, uključujući crkve, bolnice i povijesne spomenike.²⁴ Kad su savezničke vojske porazile i zauzele nacističku Njemačku, našle su se pred problemom što raditi s ogromnim knoličnima propagandnih i drugih nacističkih knjiga. Počeli su čistiti knjižnice od nacističkih knjiga i masovno su ih uništavali.²⁵ U konačnici tog rata, u Njemačkoj je uništeno nekoliko desetaka milijuna primjeraka knjiga. Upravo je u Njemačkoj uništen najveći broj knjiga i cijelih knjižnica u Drugom svjetskom ratu.²⁶

Spomenut ću još samo primjer stradanja Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Sarajevu koji se dogodio u noći između 25. i 26. kolovoza 1992. godine. Taj slučaj se razlikuje od ostalih navedenih jer se zbio u vrijeme Domovinskog rata u Hrvatskoj, ali i poslije ključne konferencije u Haagu kada je odlučeno da se kulturna baština tijekom oružanog sukoba mora zaštititi. Knjižnica je bila ciljano gađana s topničkih položaja bosanskih Srba, tijekom opsade Sarajeva. Prema neslužbenim podacima, u zgradu je udarilo dvadeset i pet granata bačenih iz minobacača sa četiri pozicije iz okolnih brda. Prije samog napada napadači su dio gdje se nalazila knjižnica, odcijepili od vode, tako da nije postojao razlog zbog kojeg su, nakon napada na knjižnicu, bacili četrdeset granata na susjedne ulice. No, oni su bez obzira što nije bilo vode, granatirali ulice po kojima su dolazili vatrogasci u pomoć knjižnici. Napad je trajao manje od pola sata, a sam požar trajao je do sljedećeg dana. Uništena je Vijećnica i sveučilišna knjižnica koja se nalazila u sklopu te zgrade. Izgorjelo je i nestalo dva milijuna

²¹Lost Memory - Libraries and Archives destroyed in the Twentieth Century. Dostupno na: <http://www.unesco.org/webworld/mdm/administ/en/detroit.html> (01.07.2017.).

²² Stipčević, A. Sudbina knjige, op. cit., str. 368.

²³Lost Memory - Libraries and Archives destroyed in the Twentieth Century, op. cit.

²⁴ Stipčević, A. Sudbina knjige, op. cit., str. 369.

²⁵ Ibidem, str. 692.

²⁶ Ibidem, str. 369.

različitih knjiga i drugih spisa koji su tamo bili pohranjeni, a prema podacima koje je prikupio i objavio UNESCO, uništeno je 90% fonda knjižnice.²⁷

3. Haška konvencija

Analizirajući porazne činjenice o uništavanju kulturnih dobara u Drugom svjetskom ratu na Konvenciji o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba koja se održala posljednji dan trajanja Haške konferencije, sudionici su shvatili da kulturna dobra postaju sve ugroženija, razvojem oružja i ratne tehnike.²⁸ Smatrajući da se uništavanjem kulturnih dobara jednoga naroda, ne nanosi šteta samo njihovoj kulturi već i baštini čitavoga čovječanstva, na Konvenciji je zaključeno da se moraju u vrijeme mira organizirati nacionalne i međunarodne mjere njihove zaštite. Konvencija je počela 14. svibnja 1954. godine, a do 31. prosinca 1954. godine je bila otvorena za potpisivanje svim državama pozvanim na Konferenciju. U početku ju je potpisalo trideset i sedam zemalja od pedeset i šest koje su sudjelovale na Haškoj konferenciji, a do danas ju je potpisalo sto dvadeset i šest zemalja. Sastavljena je na engleskom, francuskom, ruskom i španjolskom jeziku. Zemlje potpisnice Konvencije su se svojim potpisom složile sa svim njenim odredbama.²⁹

Kako bi znali što je potrebno zaštititi, prvo su definirali što se sve smatra *'kulturnim dobrom'*. Odredili su tri kategorije kulturnih dobara bez obzira na njihovo porijeklo ili njihovog vlasnika. Prvoj kategoriji pripadaju pokretna ili nepokretna dobra od velike važnosti za baštinu naroda. To podrazumijeva umjetničke i povijesne zgrade čija je glavna i stvarna namjena očuvanje ili izlaganje kulturnih dobara. Primjerice, muzeji, knjižnice, arhivi, te spomenici kulture, arheološki lokaliteti, umjetnička djela, rukopisi, knjige, zbirke knjiga i arhivske građe ili reprodukcije navedenih dobara. Drugoj skupini pripadaju skloništa namijenjena sklanjanju pokretnih kulturnih dobara, a treća skupina se odnosi na *'spomenička sjedišta'*. To su ona sjedišta koja sadrže znatnu količinu kulturnih dobara iz prethodne dvije skupine. Zaštita kulturnih dobara obuhvaća čuvanje i poštivanje tih dobara, a zemlje potpisnice se obvezuju da će u vrijeme mira poduzeti preventivne mjere za zaštitu kulturnih dobara smještenih na svojem području. To znači da će ih pripremiti za čuvanje od predvidivih posljedica oružanog sukoba.³⁰

²⁷Lost Memory - Libraries and Archives destroyed in the Twentieth Century, op. cit.

²⁸Hague Convention. // National translation MNE – Unesco. Dostupno na: <http://www.unesco.org/culture/laws/hague/1954/montenegro.pdf> (01.07.2017.).

²⁹Ibidem.

³⁰Ibidem.

Konvencija se primjenjuje i u slučaju objavljenog rata, odnosno svakog oružanog sukoba koji izbije između zemalja potpisnica Konvencije, čak i ako ratno stanje nije priznato od svih zemalja koje su ušle u sukob. Ako je teritorij ili dio teritorija neke od tih zemalja okupiran, primjenjuju se odredbe Konvencije, čak i ako nema oružanog otpora.³¹

Kada se zemlje Konvencije sukobe sa nekom zemljom koja nije potpisnica Konvencije, ali ta zemlja izjavi da prihvaća odredbe Konvencije, onda su zemlje potpisnice vezane, te i dalje moraju poštivati odredbe Konvencije. U slučaju sukoba koji nema međunarodni karakter i koji izbije na području neke od zemalja Konvencije, svaka od zemalja sukoba dužna je primjenjivati odredbe koje se odnose na poštivanje kulturnih dobara. Bitno je spomenuti i drugi protokol Haške konvencije koji je donešen 1999. godine, a definira u kojim se točno slučajevima može vojnom nužnošću opravdati napad na spomenike kulture i redefinira obveze okupacijskih snaga glede zaštite kulturnih dobara. Tako je stvorena nova kategorija zaštite koja se pruža najvažnijim mjestima i institucijama, te je prihvaćen propis za univerzalnu međunarodnu jurisdikciju. Propis time uređuje da se za zločine učinjene kulturnom dobru, bilo koje zemlje potpisnice protokola, može optužiti i kazniti.³²

Hrvatska je članica Konvencije i Protokola u vezi sa zabranom izvoza kulturnih dobara s okupiranih teritorija, od 8. listopada 1991. godine.³³

4. Plavi štit

Na Haškoj konvenciji je kao znak raspoznavanja određen Plavi štit. To je simbol za obilježavanje kulturnih dobara i zgrada koje ih čuvaju u cilju njihove zaštite tijekom oružanih sukoba. Plavi štit je kulturni ekvivalent Crvenom križu, odnosno Plavi štit je za zaštitu kulturnih dobara ono što je simbol Crvenog križa za zaštitu osoba.³⁴ Zbog istog cilja, zaštite svjetske kulturne baštine ugrožene ratom i prirodnim nedaćama, osnovan je 1966. godine *Međunarodni odbor Plavog štita* (The International Committee of the Blue Shield – ICBS), koji u sebi sjedinjuje znanje i iskustvo pet međunarodnih nevladinih organizacija koje se bave tim područjem djelovanja, a to su: *Međunarodno vijeće arhiva* (The International Council on Archives - ICA), *Međunarodno vijeće muzeja* (The International Council of Museums - ICOM), *Međunarodno vijeće za spomenike i lokalitete* (The International Council on

31 Ibidem.

32 Ibidem.

33 Ibidem.

34 About ICBS. Dostupno na: <http://www.ancbs.org/cms/index.php/en/about-us/about-icbs> (01.07. 2017.).

Monuments and Sites - ICOMOS), *Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova* (The International Federation of Library Associations and Institutions - IFLA) te *Vijeće za koordinaciju društava audiovizualnih arhiva* (The Co-ordinating Council of Audiovisual Archives Associations - CCAAA).³⁵ Tih pet organizacija čine međunarodnu mrežu koja se bavi kulturnom baštinom. Glavni izvršni direktori tih međunarodnih organizacija, upravljaju ICBS-om. Kako bi se ICBS podržao na lokalnoj razini, formiraju se nacionalni odbori Plavog štita (NCBS).³⁶

Savez nacionalnih odbora Plavog štita (The Association of National Committees of the Blue Shield - ANCBS) je osnovan 2008. godine i njegova je misija da koordinira i pojača međunarodne napore za zaštitu kulturne baštine kojima prijete opasnost od uništavanja tijekom oružanih sukoba i prirodnih katastrofa. Sjedište mu je u Den Haagu, a služi kao komunikacijski centar, arhiv i baza resursa za ICBS i Nacionalne odbore Plavog štita.³⁷

S obzirom na povijesni pregled knjižnica stradalih u ratu, Nacionalnu knjižnicu Sarajeva i sve ostale knjižnice koje su stradale u svijetu poslije donošenja Haške konvencije, postavlja se pitanje, da li znak raspoznavnja Konvencije, odnosno simbol Plavog štita štiti zgradu i kulturna dobra ili ih samo još jasnije obilježava kao cilj samog napada? Međunarodni odbor Plavog štita, unatoč tome problemu, jasno se izjašnjava kako ustanove, transport i osobe koje brinu za kulturna dobra, bi se trebale označiti simbolom Plavog štita. No, Domovinski rat u Hrvatskoj pokazuje kako bijes i mržnja tijekom oružanog sukoba teže za uništavanjem jednoga naroda. Kako bolje uništiti narod, ako ne uništavanjem njegove kulturne baštine. „Bez memorije, koju osigurava kulturna baština, čovjek ostaje bezpovijesno biće, lišeno orijentacije u odnosu prema sadašnjosti i budućnosti.“³⁸

5. Knjižnice stradale u Domovinskom ratu u Hrvatskoj

Domovinski rat u Hrvatskoj trajao je od proljeća 1991. do ljeta 1995. godine. U skladu sa međunarodnim propisima o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba, poduzete su sve potrebne mjere posebne skrbi i osiguranja. Hrvatska je od 1991. godine potpisnica Konvencije i Drugog protokola, no to nije spriječilo srpske agresore da napadaju i razore njena kulturna dobra. Prema Vodiču koji je bio dio projekta pod nazivom „*Strategija*

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem.

³⁷ About ANCBS. Dostupno na: <http://www.ancbs.org/cms/en/about-us/about-ancbs> (01.07.2017.).

³⁸ Maroević, I. Uvod u muzeologiju. Zagreb : Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za informacijske znanosti, 1993., str. 169.

sanacije, obnove i razvoja razrušenih i oštećenih knjižnica u Hrvatskoj“, u Domovinskom ratu stradale su devedeset i tri osnovnoškolske knjižnice, trideset i tri narodne knjižnice, dvadeset i devet srednjoškolskih knjižnica, devetnaest spomeničkih, trinaest specijalnih, jedanaest znanstvenih, deset župskih te jedna samostanska knjižnica.³⁹ U spomeničke knjižnice se ubrajaju knjižnice koje su evidentirane kao spomenici kulture ili posjeduju građu značajnu za nacionalnu kulturnu baštinu. Ta građa obuhvaća razdoblje od 16. do 19. stoljeća.⁴⁰

Pregledom tih knjižnica možemo vidjeti i stupanj oštećenja koji je nanesen zgradi knjižnice i njezinom fondu. Prema Vodiču, šteta na knjižnicama može biti određena kao lakša, umjerena, nepoznata, teža i potpuna.

U lakše oštećene knjižnice ubrajamo knjižnice čije su zgrade lakše oštećene, a fond nije, ili je oštećen manji broj primjeraka. Primjerice, knjižnica i čitaonica Narodnog sveučilišta u Daruvaru je označena kao knjižnica koja je prošla sa lakšim oštećenjima, jer je oštećena samo zgrada. Za Narodnu knjižnicu i čitaonicu u Sisku je procijenjeno da je lakše oštećena jer se oštećenja nalaze samo na prozorima dječjeg odjela. Prema procjenama, lakše je oštećeno samo osamnaest knjižnica.⁴¹

Umjereno oštećenje je prepoznato na sedamnaest knjižnica, to znači da su napadnute zgrade, te da im je uništena ili otuđena oprema, sa manjim dijelom fonda. Primjerice, Knjižnica Osnovne škole u Perušiću je označena kao umjereno oštećena, jer su oštećena vrata knjižnice, knjige, oprema (dva telefona i pisani stroj), a ukradeni su televizor i video.⁴²

Do objavljivanja Vodiča nije se znalo kolika je šteta na dvadeset i pet knjižnica, jer su se nalazile na okupiranom području. Knjižnica Župnog ureda u Slunju je jedna od takvih knjižnica čija oštećenja nisu bila poznata za vrijeme pisanja Vodiča.⁴³

Teže je razoreno čak sto osam knjižnica. Takva oštećenja su golema na zgradi i u unutrašnjosti pa i na samom fondu knjižnice. Teško je oštećena i Naučna biblioteka u Zadru. Zgrada i knjižnica su teže oštećene. Pogođen je krov zgrade i prizemlje. Uništena je

³⁹ Hrvatske knjižnice na meti : vodič = Croatian libraries on target : guide / [podatke prikupili i obradili = data were collected and processed by Veronika Čelić-Tica... [et al.] ; prijevod na engleski Jasenka Zajec ; urednik Dubravka Skender]. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1992.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

kompjuterska oprema, stradao manji dio fonda obveznog primjerka i stare neobrađene građe. Prije razaranja knjižnica je imala 470.500 svezaka knjiga, 6.940 naslova periodike, 33 inkunabule, 951 rukopis, 2.100 svezaka stare i rijetke građe, 500 zemljopisnih karata, te zbirku „*Dalmatica*“.⁴⁴

Poražavajuća činjenica je ta da su unatoč svim međunarodnim zakonima i propisima, do temelja razorene čak četrdeset i dvije knjižnice. Uništen im je cijeli fond, a neke od njih su sadržavale inkunabule, postinkunabule i zavičajne zbirke. Među uništene i razorene knjižnice ubraja se knjižnica Gradskog muzeja Vukovar. Ona pripada specijalnim i spomeničkim knjižnicama. Pripada spomeničkim knjižnicama jer je sam muzej smješten u prostorima nekadašnjeg dvorca Eltz, jednom od najljepših baroknih objekata u Slavoniji. U sastavu muzeja nalazile su se zbirka Bauer i zbirka Lavoslava Ružičke. Dvorac i spomeničke zbirke zaštićeni su kao spomenici kulture. Prije razaranja, knjižnica je sadržavala 8.000. svezaka knjiga, 600 svezaka rariteta, te zbirku „*Vukovariensia*“. Nalazila na prvom katu dvorca koji je razoren, a preostali dio dvorca je teže oštećene. Zbrike su odnesene.⁴⁵

Potpuno su uništeni i fondovi Narodne knjižnice u Vinkovcima, te Knjižnice Interuniverzitetskog centra u Dubrovniku. Ta knjižnica je sadržavala 25.000 svezaka knjiga i svije stotine naslova periodike. Zgrade su im izgorjele do temelja.⁴⁶

Vodič je dostupan u Zbirci knjižnične građe o Domovinskom ratu koja prikuplja svu građu vezanu uz Domovinski rat u Hrvatskoj.

6. Zbirka knjižnične građe o Domovinskom ratu

Zbirka knjižnične građe o Domovinskom ratu (u daljnjem tekstu Zbirka) utemeljena je u Zagrebu 9. prosinca 2008. godine, odlukom Stručnoga vijeća Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.⁴⁷ Zbirka knjiga o Domovinskom ratu, kao dio nacionalnog fonda zbirke Croatica, nastala je izdvajanjem građe s temom Domovinskog rata u zasebnu zbirku da bi se korisnicima Knjižnice i javnosti općenito približila građa koja s različitih aspekata obrađuje Domovinski rat. Zbirka je smještena u čitaonici s otvorenim pristupom građi, a otvorena je u 8:00 do 21:00 sat. Građa za Zbirku nabavlja se kupnjom dodatnih primjeraka publikacija

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Zbirka knjižnične građe o Domovinskom ratu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/zbirka-knjiznicne-grade-o-domovinskom-ratu/> (03.07.2017.).

tiskanih u Hrvatskoj i inozemstvu, donacijama i zamjenom.⁴⁸ Svrha Zbirke jest okupiti svu relevantnu građu o Domovinskom ratu na jednom mjestu i tako omogućiti što cjelovitiju pokrivenost publikacijama koje pišu o Domovinskom ratu s gledišta različitih struka.⁴⁹ Zbirka okuplja tiskane publikacije, te građu na drugim medijima: elektroničku i audiovizualnu građu. Posebna pozornost posvećuje se prikupljanju knjižne građe nastale na okupiranim područjima, odnosno građi koja zbog ratnih okolnosti nije ušla u fond Knjižnice. Zbirka sudjeluje i u postupcima digitalizacije građe, a početak digitalnog dijela Zbirke čine digitalizirani članci o Domovinskom ratu. U razdoblju od 1991. do 1993. u Knjižnici je digitalizirano više od 3500 članaka u tri sveska pod naslovom *Rat u Hrvatskoj*. Pristup i pregledavanje digitaliziranih članaka iz prvog sveska omogućeno je na korisničkom računalu u čitaonici Zbirke.⁵⁰ Članci su popisani u Excell tablici, a naslov svakog pojedinog članka je hiperveza na elektroničku verziju. Digitalizirana su i sva tri sveska bibliografije članaka koja su javno dostupna na mrežnim stranicama Zbirke. Prema podacima za kolovoz 2015. godine, fond Zbirke sadrži približno 3500 naslova i 3700 primjeraka građe.⁵¹ Osim što prikuplja svu relevantnu građu o Domovinskom ratu, Zbirka također, daje pregled rezultata dosadašnjih istraživanja na tu temu. U prostoru Zbirke se organiziraju povremene tematske izložbe knjiga i stalna izložba novih naslova koji su dostupni u fondu Zbirke. Zbirka surađuje sa drugim srodnim institucijama, te priređuje i predstavlja nova izdanja o Domovinskom ratu.⁵²

Dostupna elektronička izdanja Zbirke su Zbirka knjiga o Domovinskom ratu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu : katalog (2009.), Bilten prinova Zbirke knjižnične građe o Domovinskom ratu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu: 1. God., br. 1 (2009.), 2. God. 2, br. 2 (2010.), 3. God. 2, br. 3 (2010.), 4. God. 3, br. 4(2011.).⁵³ Posljednji bilten je izašao 2011. godine, te je dostupan u elektroničkom obliku, a ostale prinove od 2011. godine se objavljuju na novoj stranici *Novo u čitaonicama* (URL: http://iks.nsk.hr/bilten_prinova/) , i pretražive su unatrag dvije godine.⁵⁴

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Ibidem.

⁵² Ibidem.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Ibidem.

7. Bibliografija o knjižnicama stradalim u Domovinskom ratu

Bibliografija je primarno podijeljena u dva dijela. Prvi dio obuhvaća publikacije objavljene tijekom Domovinskog rata, a drugi dio obuhvaća izvore koji su objavljeni nakon rata. Sekundarni raspored je kronološki jer popisuje publikacije prema datumu objavljivanja. Bibliografija je selektivna jer postoje subjektivna (vrijednosni sud sastavljača) i objektivna ograničenja (razdoblje, jezik, zemlja), a popisani su izvori koji su dostupni u Zbirci Domovinskog rata Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Bibliografija je specijalna po sadržaju, predmetna prema pripadnosti i retrospektivna po vremenu jer obrađuje razdoblje Domovinskog rata i publikacije koje su objavljene do danas, na hrvatskom i engleskom jeziku.

7.1. Prvi dio – izvori objavljeni tijekom rata (1991.-1995.)

1991.

1. **Šigir**, Mirjana. Bombama na znamenitosti. U: Vjesnik. 10. kolovoza 1991., str. 8.

Spominje stradanje Naučne biblioteka u Zadru 5. listopada 1991. godine.

2. **Šigir**, Mirjana. Danonoćne čuvarske službe. U: Vjesnik. 10. rujna 1991., str. 11.

Spominje stradanje Gradske knjižnice u Otočcu. Oštećenja na zgradi i unutrašnjosti knjižnice nastala su od minobacačkih mina koje su se rasprsnule ispred zgrade, a sam fond nije nastradao. Spominje Gradsku knjižnicu u Vukovaru i knjižnicu Franjevačkog samostana, čija sudbina nije bila tada poznata jer je pukla telefonska veza. Navodi i ugrožene fondove Franjevačkog kapucinskog samostana u Osijeku, kao i onoga u Muzeju Slavonije i Baranje, iz kojeg su tri sanduka najvrijednije građe prenijeli u Zagreb. U vrijeme objave članka, knjižni fond Franjevačkog samostana u Karinu vodio se kao ugrožen jer je u četničkim rukama bio od 26. kolovoza 1991. godine. Sve se smatralo ugroženim u kriznim područjima, ali osim knjižnice u Otočcu, nije se znalo je li stradala još koja knjižnica. Spominje trezore i zaštitu knjižnične građe, mikrofilmiranje, te danonoćne čuvarske službe koje čuvaju knjižnice u pojedinim gradovima. Gradsku knjižnicu u Slavonskom Brodu čuvaju pripadnici MUP-a kao i Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu.

3. **Šigir**, Mirjana. Za obnovu knjižnica. U: Vjesnik. 26. rujna 1991., str. 11.

Spominje potpuno uništenje Narodne knjižnice i čitaonice u Vinkovcima. Gradska knjižnica u Slavonskom Brodu je imala znatno oštećenje zgrade. Piše o prikupljanju pomoći i knjiga za stradale knjižnice, te navodi kako u prikupljanju pomoći pomažu Republički fond za kulturu kao i neki izdavači, Grafički zavod Hrvatske, „August Cesarec“ i Globus.

4. **Dugandžija**, Mirjana. Nepisani pale knjige. U: Vjesnik. 27. rujna 1991., str. 6.

Spominje knjižnicu u Biogradu gdje je pogođen krov zgrade u kojoj je knjižnica bila smještena. Piše o potpunom izgaranju novo obnovljene čitaonice u Slavonskom Brodu, koja je imala bogate zbirke periodike, zbirku enciklopedija, rječnika i drugih priručnika. Šteta na zgradi je bila velika, rad nemoguć i bilo je izrešetanih knjiga. Navodi i okupirani samostan s knjižnicom u Karinu, te „Izveštaj o stanju knjižnica na ratom zahvaćenim područjima Hrvatske“ kojeg je prikupljala Razvojna služba Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu. Autorica piše i o samostanu u Osijeku koji je bio dva puta pogođen, a drugi put je eksplodirala granata i raznjela krov. Na svu sreću knjižni fond je već bio premješten u niže etaže. Spominje bijeg knjižničara iz Gospića u Zadar i sl., te navodi i Vinkovačku knjižnicu koja je bila dva puta pogođena, a drugog puta je do temelja izgorjela. U Pakracu knjižnica nije radila, telefonska veza sa Šibenskom knjižnicom nije bila moguća, a nije bilo telefonske veze ni s Vukovarom, te knjižnicama u Glini i Dvoru. Knjižnice u Benkovcu, Kninu i Obrovcu su do objave članka radile.

5. **Piscima**, nakladnicima, čitateljima. U: Večernji list. 27. rujna 1991., str. 24.

Apel za pomoć razrušenim knjižnicama u prikupljanju knjiga.

6. **Seferović**, Abdulah. „Eksploziv“ u knjižnici. U: Slobodna Dalmacija. 08. listopada 1991.

Spominje zadarsku Naučnu biblioteku, te pukovnika Trpka Zdravkovskog koji je svjesno naredio njeno uništavanje jer je znao kakvu vrstu „eksploziva“ sadrži.

7. **Džebić**, Branka. Svim prognanima. U: Vjesnik. 10. listopada 1991., str. 10.

Pokrenuta akcija za obnovu uništenih i oštećenih knjižnica širom Hrvatske. Opisuje uništavanje Vinkovačke knjižnice kao i nedavno obnovljene knjižnice u Tovarniku. a teška oštećenja zajedno sa zgradama su pretrpjele knjižnice u Osijeku, Petrinji, Šibeniku, Sunji, Biogradu na moru, Karlovcu i drugim krajevima. Knjižnice grada Zagreba pokrenule su akciju pomoći knjižnicama stradalim u Domovinskom ratu. Uputile su pismo Međunarodnom društvu knjižnica metropola „*Intamel*“ u kojem pozivaju Društvo da s istinom o ugroženosti naše bibliotečne djelatnosti upoznaju bibliotekarska društva, kulturne ustanove i vlade pojedinih zemalja, osobito međunarodnu bibliotekarsku organizaciju IFLA i preko nje Unesco. Pokrenuta je i akcija prikupljanja odabranih knjiga iz fondova svih narodnih knjižnica Zagreba i zagrebačke regije namijenjenih obnovi ratom uništenih ili opustošenih knjižnica. Svim bibliotekama je predloženo da ne šalju nova izdanja (jer će ih vjerojatno izdavači poslati), već ona starija, rijetka koja je teško ili nemoguće nabaviti.

8. **Džebić**, Branka. Darujmo knjigu. U: Vjesnik. 12. listopada 1991., str. 10.

Spominje akciju pod nazivom „*Poklonimo knjigu razrušenim knjižnicama*“ koja se održavala povodom Mjeseca knjige u Hrvatskoj, a trajala je od 15. listopada do 15. studenoga. Akcijom se pozivalo građane da poklone knjige za razrušene i spaljene knjižnice. U članku autorica najavljuje okrugli stol „*Knjigom i riječju protiv nasilja i rata*“.

9. **Dugandžija**, Mirjana. Poziv na darovanje knjiga. U: Vjesnik. 18. listopada 1991., str. 10.

Piše o prikupljanji knjiga za knjižnice u Vinkovcima, Osijeku i drugim mjestima, kao i postojeće inicijative za pomoć ratom razrušenim bibliotekama u Hrvatskoj. Navodi kako su u Osijeku oštećene i školske i sveučilišne biblioteke, te spominje da bi bilo dobro da se objave publikacije s uništenim blagom kako bi se potaknulo inozemne sponzore da djeluju. Članak opisuje i problem nemogućnosti rada na ratom pogođenim područjima, te potiče obnovu knjižnica iako rat još nije završio.

10. **Dugandžija**, Mirjana. Dar za prognane. U: Vjesnik. 25. listopada 1991., str. 10.

Spominje akciju povodom Mjeseca knjige u Hrvatskoj pod nazivom „*Poklonimo knjigu razrušenim bibliotekama*“. U toj akciji prikupljeno je više od 2500

knjiga i pedesetak časopisa. Spominje kako su u ratu do sada stradale dvadeset i dvije knjižnice, a spaljeno je, uništeno ili oštećeno oko 100 000 knjiga.

11. **Jergović**, Miljenko. Mjesec spaljenih knjiga. U: Slobodna Dalmacija. 24. listopada 1991., str. 13.

Spominje knjižnicu u Beogradu koju su uništili Nijemci 1941. godine, te vijest u kojoj se govori da je uništena knjižnica u Osijeku i da je izgorjelo osamdeset tisuća knjiga. Spominje kako ne vjeruje da bi netko tko je znao da je njegova kultura gorjela poput stabla zauzvrat spalio cijelu šumu kulture. Piše o Mjesecu knjiga i pita se kome su knjige neprijatelji. Zaključuje kako su knjige u Hrvatskoj gorjele kako su gorjele u Beogradu 1941. godine i da je još gora činjenica ta što ih je zapalio netko tko odlično razumije jezik kojim su pisane. *„Listopad je u duši svakog kulturnog Hrvata, Bosanca, svakog normalnog, te samim tim i nesretnog Srbina, mjesec duboke žalosti. To je mjesec spaljenih knjiga“.*

12. **Grbelja**, Josip. Knjige će svjedočiti. U: Večernji list. 23. studenog 1991., str. 42.

Piše o ljudima koji su spašavali anonimno knjige i navodi mr. Modrušana koji opisuje nekoliko događaja, te na koje su sve načine prenosili knjige. Džipom kroz kukuruz, skrivali u kripe i sl.

13. **Blašković**, Ivan. Akcija poklonimo knjigu. U: Novi list. 26. studenog 1991., str. 6.

Piše o akciji poklanjanja knjiga za razrušene knjižnice u Hrvatskoj.

14. **Donat**, Branimir. Metkom na knjigu. U: Večernji list. 27. studenog 1991., str. 10, 25.

Piše o ubijanju knjiga u ratu, ne u prenesenom nego i u doslovnom značenju. *„...izložene su dvije dobro očuvane; leže u toj vitrini kao u nekakvu sarkofagu savjesti doslovno ubijene.“* Autor piše kako je tim librocidom simbolično ubijena suvremena hrvatska književnost, a knjige su romani Vjekoslava Kaleba *Divota prašine* i Nikole Pulića *Posljednje igre* koje su prostrijeljene svjetlećim zrnima 12 mm mitraljeza.

15. **Knežević**, Ljerka. Knjiga za uništene knjižnice. U : Slobodna Dalmacija. 28. studenog 1991., str. 30.

Spominje održanu tribinu na temu „*Knjiga za uništene knjižnice*“. Time je Društvo hrvatskih knjižnica u okviru akcije Mjeseca knjige u Hrvatskoj upozorilo domaću i svjetsku javnost na načine prikupljanja knjiga za knjižnice uništene u Domovinskom ratu u Hrvatskoj. Spominje akciju za prikupljanje knjiga za školske biblioteke i brojne druge akcije koje se provode radi uništenih knjižnica u Vinkovcima, Zadru, Slavonskom Brodu, te drugim mjestima. U gradovima izvan Zagreba je do objave članka prikupljeno 22.062 knjige, dok je u Zagrebu prikupljeno oko 10.000 knjiga. Rijeka je u kratkom roku također uspjela prikupiti 10.000 primjeraka. Prof. Ante Stamać je Vinkovačkoj knjižnici donirao čak tristo naslova, a na tribini je iznesen i prijedlog da 22. travanj bude proglašen Danom hrvatske knjige.

16. **Poklonimo** knjigu! U: Slobodna Dalmacija. 03. prosinca 1991., str. 21.

Spominje se kako je do objave članka bilo darovano knjiga u ukupnoj vrijednosti od gotovo dvjesto tisuća dinara. Akciju pod nazivom „*Poklonimo knjigu*“ je pokrenula zagrebačka izdavačka kuća „*Naprijed*“. Cilj akcije je bio da se obogate književni fondovi knjižnica stradalih u ratu, a članak navodi kako bi darovani iznos izdavačka kuća uvećala za 82 posto.

17. **Bašić**, Sonja. Mjesec knjige – duži od 30 dana. U: Slobodna Dalmacija. 04. prosinca 1991., str. 21.

Piše o okruglom stolu pod nazivom „*Razrušene knjižnice = što nam je činiti*“ kojeg je organizirala Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu povodom Mjeseca knjige. Tom prilikom je klub „*Donat*“ donirao dvadeset pet tisuća dinara za pomoć Gradskoj knjižnici u Zadru. Bila je i izložba fotografija stradalih zadarskih knjižnica kao i videosnimke. Tijekom okruglog stola je odlučeno da se Mjesec knjige u Hrvatskoj produži dok se ne obnove svi uništeni knjižni fondovi, kao i same razrušene i spaljene knjižnice u Hrvatskoj. Održana je i prezentacija u Njemačkoj, te je objavljen intervju u dva nastavka. Intervju je dao Ivan Pehar. Autorica navodi kako je Nijemce posebno dojmila fotografija paljenja knjiga od strane srpske okupatorske armije u krugu bivše vojarne „*Duro Đaković*“.

18. **Milić**, Gordana. Sve više knjiga. U: Novi list. 04. prosinca 1991., str. 16.

Spominje produljenje akcije po nazivom „*Darujmo knjigu razrušenim knjižnicama*“. Navodi kako je u Rijeci prikupljeno oko osam tisuća svezaka, a od toga su tri stotine i pedeset primjeraka donijeli građani, a četiri stotine su prikupili učenici osnovnih škola. Akciji su se pridružile i druge institucije.

19. **Izgorjelo** 25.000 knjiga. U: Večernji list. 08. prosinca 1991., str. 4.

Spominje stradavnje Interuniverzitetskog centra u Dubrovniku, u kojem je izgorjelo 25. 000 knjiga.

20. **Vlahović**, Žuvela. Svjetsko blago u plamenu mržnje. U: Večernji list. 11. prosinca 1991., str. 8.

Spominje kako su zapaljivim granatama gađane biblioteke Interuniverzitetskog centra u Dubrovniku, Samostanu Male braće, Jezuitskoj školi, te u Dominikanskom samostanu koji je čuvao više od pedeset vrijednih inkunabula. Vatra je progutala biblioteku Interuniverzitetskog centra koju je činilo oko trideset tisuća svezaka na svim vodećim europskim jezicima. Jezgru je činila donacija Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, a obogaćivana je darovima znanstvenih institucija, svjetskih sveučilišta, pojedinaca i poznatih naklada. Upečatljiva je bila i donacija prof. Henricha Birnbauma, istaknutog slavista iz sveučilišta UCLA (Indiana) koji je poklonio biblioteku od oko pet tisuća jedinica za slavističke studije, koju je prikupljao cijeli život. U nepovrat je otišla i specijalistička biblioteka za studij američke kulture i civilizacije, nastala razmjenom Sveučilišta u Zagrebu i sveučilišta UCLA.

21. **Krhotine** za budućnost. U: Večernji list. 19. prosinca 1991., str. 22.

Članak prikazuje sliku koju je snimio D. Kalogjera, a koja prikazuje akademika Ivana Supeka, predsjednika Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti kako se kreće među krhotinama Interuniverzitetskog centra. Napisao anonimac s inicijalima *N.M.*, dostupan kratak opis uz sliku.

22. **Badun**, Dražen. Srbijanski „Fahrenheit'91“. U: Glas Slavonije. 22. prosinca 1991., str. 8.

Piše o stradanjima knjižnica u Slavoniji i Baranji, te o pogodcima granata na osječku Gradsku i sveučilišnu knjižnicu. Tom prilikom je stradala zgrada, ali ne i fond. Najvrijednija građa bila je pohranjena na sigurnom, zajedno sa spomeničkim fondovima još nekih institucija i sakralnih objekata u gradu. Unatoč tome, knjižnica je i dalje radila. Autor spominje kako djelatnici knjižnice pripremaju izložbu knjiga „*Alma Mater Croatica*“. Navodi kako je stanje osječkih školskih i fakultetskih knjižnica kao i onih u Vukovaru, Vinkovcima i na još mnogim mjestima, poražavajuće, iako do objave članka nije bilo cjelovitih podataka. Piše o potpunom uništenju Narodne knjižnice u Vinkovcima, te o uništavanju Narodne biblioteke u Vukovaru čiji je nešto manji broj knjiga Srbija opljačkala. Primjećuje kako bolje nisu prošla ni područna odjeljenja u Tovarniku i Borovom naselju. Teško je oštećena i knjižnica u Novoj Gradiškoj u kojoj je stradalo gotovo pet tisuća knjiga, dok je nova čitaonica u Slavonskom Brodu sasvim izgorjela zajedno s vrijednom referentnom zbirkom. Do objave članka nije se znalo stanje knjižnice u Belom Manastiru, ali se znalo da je 12.000 knjiga iz knjižnice u Iloku opljačkano. Najviše su stradale najveće i najbogatije knjižnice. Iz vukovarske općine pokradeno je ono najznačajnije, spomenički knjižnični fond. Nestale su zbirke rariteta iz knjižnice vukovarskog Gradskog muzeja, 515 svezaka knjiga od 16. do 19. stoljeća, svrstanih u prvu kategoriju spomenika kulture. Gotovo 20.000 svezaka izuzetno vrijedne građe iz Franjevačkog samostana u Vukovaru, uključujući šest inkunabula i desetak rukopisnih kodeksa je uništeno i ukradeno. Jednaku sudbinu doživjela je i knjižna građa iločkog samostana te fond pravoslavne Crkve sv. Nikole. Autor najavljuje izdavanje publikacije na engleskom o Razrušenim knjižnicama u Hrvatskoj koja bi trebala odaslati istinu u svijet, a publikacija bi se objavila u organizaciji osječke Regionalne službe i određenih asocijacija u Zagrebu.

23. **Croatia** – Vinkovci : slike rata = War pictures = Kriegbilder = images de guerre / [Zvonimir Tanocki ... et al.]. – Vinkovci [etc.] : Slavenska naklada „Privlačica“ [etc.], 1991. – [71] str. : ilustr.

Urednici knjige su Martin Grgurovac i Tomislav Šalić. Na 6. stranici se spominje Narodna knjižnica Vinkovci kao značajna institucija kulture i prosvjete koja je izgorjela zajedno s 85.000 svezaka, rariteta i rukopisa. To poglavlje je napisao Tomislav Šalić, a naziv poglavlja je Općina Vinkovci. Na stranici 11. u poglavlju pod

nazivom Nepokoreni grad, Mladen Kevo navodi kako je knjižnica u potpunosti izgorjela. Na 40. stranici se nalaze slike Narodne knjižnice Vinkovci i polica s izgorjelim knjigama koje su uslikali Tanocki i Olđe, dok se na stranici 41 nalazi slika pročelja knjižnice nakon požara koju je uslikao Smajić.

24. **Kukuljica**, Antonija. Narodna biblioteka Vukovar u ratu. U: Godišnjak za kulturu, umjetnost i društvena pitanja : za ... godinu / Matica hrvatska Vinkovci. – 13, 9 (1991), str. 214-217.

Navodi stanje knjižnice u Vukovaru prije rata koja je 1990. godine imala 75.448 svezaka. Bilo je deset zaposlenih djelatnika od kojih je dvoje poginulo, a jedan je bio u četničkim postrojbama. Matična knjižnica je bila u središtu grada i na samoj rijeci Dunav zbog čega je stalno bila na meti, a problem je bio što nije imala podrum gdje su se djelatnici mogli sakriti ili odnijeti fond kako bi ga zaštitili. Spominje kako su pokušali preseliti fond, ali bezuspješno jer ga nisu imali gdje preseliti te kako u slučaju oružanih sukoba, jedino što se može napraviti jest zaštititi građu i napraviti plan zaštite puno prije nego li do sukoba uopće dođe.

25. **Landeka**, Marko. Razoreni spomenici kulture u Domovinskom ratu. U: Godišnjak za kulturu, umjetnost i društvena pitanja : za ... godinu / Matica hrvatska Vinkovci. – 13, 9 (1991), str. 47-54.

Autor na 48. stranici navodi Narodnu knjižnicu u Vinkovcima koja je stradala u prvim danima rata, a kako piše, bila je najstarija institucija kulture u Vinkovcima. Na stranicama 52 i 53 se mogu vidjeti dvije crno-bijele fotografije. Prva fotografija prikazuje ostatke Narodne knjižnice u Vinkovcima, a druga prikazuje nekadašnji Hrvatski dom u Vinkovcima (knjižnica i kino).

1992.

1. **Donat**, Branimir. Librocid. U: Hrvatsko ratno pismo 1991/92. = Croatian war writing 1991/92 : apeli, iskazi, pjesme / urednica = edited by Dubravka Oraić Tolić. Zagreb : Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1992. Str. 450-452.

Na 450. stranici spominje članak prethodno naveden iz Večernjeg lista, objavljen 27. studenoga 1991. godine. Na 451. stranici je vdiljiva fotografija police sa

spaljenim knjigama u knjižnici u Vinkovcima. Tekst je napisan na hrvatskom i engleskom jeziku.

2. **Prilozi** : privremeni izvještaj o ratnim štetama na kulturnoj baštini u Hrvatskoj. // Hrvatsko ratno pismo 1991/92 : apeli iskazi pjesme / urednica Dubravka Oraić Tolić. Zagreb : Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta, 1992. Str. 588-606.

Donosi privremeni izvještaj o ratnim štetama na kulturnoj baštini u Hrvatskoj u kojem se spominje i statistika knjižnica stradalih u Domovinskom ratu. Tekst je usporedno napisan na hrvatskom i engleskom jeziku. Od 592. stranice donosi popis spomenika kulture uništenih ili oštećenih u ratu protiv Hrvatske, a spomenici su navedeni prema izboru.

3. **Dragičević, Berta.** Zločin u petak. U: Večernji list. 11. siječnja 1992., str. 45.

Piše o uništenju Interuniverzitetskog centra u Dubrovniku. Spominje i kako je istog dana poslan apel sa Sveučilišta u Zagrebu na više od 3.500 adresa kako bi se spriječilo daljnje razaranje.

4. **Trinajstić, R.** Za razorene knjižnice. U: Novi list. 31. siječnja 1992., str. 18.

„*Darujmo knjigu razorenim knjižnicama Hrvatske*“, poziv na Čakavsku tribinu u Lovranu, 1. veljače 1991. godine kako bi se prikupile knjige za razorene knjižnice.

5. **Genc, Mladen.** Teror i nad knjigom. U: Večernji list. 15. veljače 1992., str. 13.

Piše kako su se neprijatelji izživljavali nad knjigama pakračkih knjižnica i knjižara. Uništavali su ih, a ne krali. Prikazuje sliku koja pokazuje uništene knjige.

6. **Grbelja, Josip.** S knjigama kroz granate. U: Večernji list. 19. veljače 1992., str. 32-33.

Piše o mr. Martinu Modrušanu, voditelju Službe za mikrofilmiranje Arhiva Hrvatske koji je uz pomoć suradnika i župnika spasio s ratnih područja brojne stare unikatne knjige (matične, o popisu duša i spomenice) pa mu na tome čestitaju iz cijelog svijeta. Spašeno je oko sedam stotina knjiga s područja Historijskog arhiva Varaždin, gotovo sve knjige s osiječkog područja. Iz Vukovara je spašeno sto

dvadeset i četiri knjige, zatim knjige s područja Dalmacije, nekoliko stotina s područja Vidoševca, Petrinje, Hrastovice, Bučice, Gore glina, Čuntića, Galdova i Pokupskog, oko devet stotina knjiga sisačkog područja, te mnoge knjige iz karlovačkog kraja. Snimljena je čak 261 matična knjiga pravoslavca s područja eparhije Plaški. Iz Petrinje dok je tamo trajala tenkovska okupacija je spašeno više od sto i četerdest matičnih knjiga.

7. **Šigir**, Mirjana. Gorjele su inkunabule. U: Vjesnik. 22. travnja 1992., str. 9.

Piše o Vinkovačkoj knjižnici koja je do temelja izgorjela u požaru izazvanom granatom u noći između 16. i 17. rujna 1991. godine. Unatoč tome nije prestala raditi. Izgorjela je zgrada, oprema i svih 85.000 knjiga te brojni rukopisi Josipa Kozarca, Vladimira Kovačića i Joze Ivakića, dokumenti, inkunabule, brojni predmeti, ali i inventarne knjige, katalozi i ostalo. Knjižnica je nastavila raditi u sobici tri sa tri metra. Korisnici su vraćali nevracene knjige, donosili nove, a dobili su i bibliobus iz Beča. Spominje i kako se radi na izgradnji nove knjižnice.

8. **Privremeni** izvještaj o ratnim štetama na kulturnoj baštini u Hrvatskoj : (Zagreb, 30. travnja 1992) / Ministarstvo prosvjete i kulture RH, Zavod za zaštitu spomenika kulture. U: Mogućnosti : književnost, umjetnost i kulturni problemi. – 39, 5/7 (1992), str. 395-403.

U statistici se navode razrušene biblioteke. Izvještaj je iz 30. travnja 1992. godine.

9. **Stapić**, S. Knjige za HRM. U: Slobodna Dalmacija. 05. svibnja. 1992., str. 13.

Piše o jedinoj knjižnici bivše JNA koja je preživjela u ratu. Imala je fond od oko šest stotina tisuća primjeraka među kojima je bilo nekoliko tisuća knjiga spomeničke vrijednosti i rariteta. Knjižnica u sklopu kompleksa „Gripe“, Biblioteka HRM. Zaposleni osim što su evidentirali taj fond radili su i na izvlačenju, sređivanju i evidenciji preostale građe u Banovini i bivšem Mornaričko-školskom centru u Lori koja je također imala svoju knjižnicu. Procjenjuje se da je oko dvadeset posto građe odneseno ili uništeno (rječnici, enciklopedije, mikrofilmovi).

10. **Novosti** iz knjižnice. U: Karlovački tjednik. 07. svibnja 1992., str. 10.

Članak spominje kako je uništen dječji odjel knjižnice u Karlovcu obnovljen, te da od početka svibnja knjižnica radi redovito u svim odjelima.

11. **Grgurovac**, Martin. Nagorjela knjiga kao suvenir. U: Večernji list. 10. svibnja 1992., str. 21.

Dnevnik od 21. veljače 1992. godine do petka 28. veljače. Opisuje što se događalo u tom tjednu. Spominje kako se čekaju UN-ove plave kacige i delegacija iz Osijeka koja je kasnije došla u Nuštar. Pred knjižnicom im je pisac članka kao suvenire podijelio ostatke izgorijelih knjiga. „*Trebao sam im to naplatiti jer takvih relikvija nema nigdje. Stoga i knjižnicu treba pretvoriti u muzej.*“ Članak obiluje sarkazmom u kojem se može osjetiti ogorčenje autora prema stavu vlade o kulturnoj baštini.

12. **Akcija** prikupljanja knjiga. U: Vinkovački list. 30. svibnja 1992., str. 7.

Zahvaljuju se za prikupljene knjige za Narodnu knjižnicu i čitaonicu Vinkovci koja je uništena u rujnu 1991. godine. Korisnici su davali svoje biblioteke kako bi se knjižnica što prije obnovila i započela svoju redovnu djelatnost. Napominje se da akcija još uvijek traje, te se navode imena građana koji su do sada poklonili knjige Vinkovačkoj knjižnici.

13. **Za** knjižnicu – ni dinara. U: Večernji list. 03. lipnja 1992., str. 15.

Za Vinkovačku knjižnicu koja je u potpunosti izgorjela nije do trenutka objave članka odvojen ni dinar iako su vođene mnoge akcije. U općinskom proračunu 6,4 milijuna dinara je izdvojeno u toj godini, a do objave članka je na račun Fonda za kulturu stiglo samo 1.245.000 dinara.

14. **Vidoš**, Iv. Minom na kulturu. U: Dubrovački vjesnik. 06. lipnja 1992., str. 12.

Prikazuje sliku razorenog krovišta biblioteke Franjevačkog samostana u Dubrovniku.

15. **Dan** „D“ za knjižnice. U: Dubrovački vjesnik. 20. lipnja 1992., str. 5.

Spominje lančano oštećenje triju gradskih knjižnica u Zadru. Pogodena je Narodna knjižnica, knjižnica bivšeg samostana Klarisa i Naučna biblioteka. Narodna

biblioteka Grad, pogođena je desetkom izravnih projektila. Uništeni su enterijeri i inventar. Do tada je južni dio radio sa čak deset puta većim prometom. Granate su uništile zgradu, interijer, sveske. Nakon toga ih je još namočila kiša. Od ukupnog fonda od 45.000 primjeraka, prema procjeni oštećeno je oko 3000. Dječja biblioteka je desetkovana, našla se neposredno na udaru granate. Nakon Narodne 8. lipnja 1992. godine pogođena je i Naučna biblioteka. Sam objekt je pogođen izravno s pet projektila, a vrtni kompleks sa tri. Glavni objekt, posebice prvi kat je gotovo posve uništen. Od izravnog pogotka u čitaonici je teško oštećena referentna zbirka: enciklopedije, leksikoni, rječnici, atlasi, katalozi. Nestala je čitava prostorija sa zbirkom periodike i stručne bibliotečne literature, kao i raznovrsni katalozi ukupne periodike u knjižnici. Strop trezorske sobe u kojoj se čuva najvrijednija zbirka od XVI-XVIII stoljeća je raspuknut. Knjižnica je sadržavala fond od preko 250.000 knjiga i oko sedam tisuća naslova periodike, sa izvanrednom zbirkom inkunabula i rukopisa upisanih u popis svjetske i kulturne baštine.

16. **Topovima** na knjige : dubrovačke biblioteke na meti agresora. U: Večernji list. 24. lipnja 1992., str. 35.

Razaranje dvorca Skočibuha gdje je smještena Naučna biblioteka. 31. svibnja je iznova (prvi put listopad 1991.) pogođeno krovšte samostana Klare gdje je smještena Narodna biblioteka. Rupa u krovu promjera 15 metara i kiša su učinili da je propalo u slijedećih nekoliko dana oko 2000 knjiga, namještaj, dva računala i dio periodike. Navedeno je kako u okviru te biblioteke djeluju gradske knjižnice u Gružu i Lapadu, te u Montovjerni. Knjižnica u Trpnju radila je cijelog rata, a podataka o knjižnici u Cavtatu nema zbog blokade.

17. **Na pravcu** obnove i revitalizacije. U: Dubrovački vjesnik. 25. srpnja 1992., str. 8.

Piše o Interuniverzitetskom centru u Dubrovniku, što je od njega ostalo nakon što je razoren, te o samom projektu obnove objekata. Navedeno je kako će početi s obnovom po završetku ratnih operacija u Dubrovniku. Provođi se i akcija prikupljanja sredstava i knjiga za obnovu uništene knjižnice centra. Pozivaju sve u akciju kako bi obnova knjižnice tekla paralelno s razvojem Centra. Članak navodi postojeće dobročinitelje i svima zahvaljuje.

18. **Čorkalo**, Katica. Spaljena knjižnica. U: Marulić 25 (1992.), br. 4, str. 414-415.

Piše o spaljenoj Narodnoj knjižnici i čitaonici u Vinkovcima. Spominje i kako su namjerno pucali po zgradi koja je gorjela kako nitko ne bi mogao ugasiti požar.

19. **Mišin**, V. Bibliobus započeo s radom. U: Vinkovački list. 14. kolovoza 1992., str. 6.

Spominje kako je započeo s radom bibliobus kojeg je Narodnoj knjižnici u Vinkovcima poklonila Bečka knjižnica.

20. **Uništena** zgrada i knjižnica IUC-a. U: Dubrovački vjesnik. 29. kolovoza 1992., str. 7.

U članku se spominje predstavljanje revije za knjigu „*Hrvatska knjiga 1/92*“ koja je tiskana u proljeće 1992. godine. Članak najavljuje reviju koja na naslovnoj strani ima četiri sagorjela fasadna zida, sve ono što je ostalo od Interuniverzitetskog centra. Nabrojani su znanstvenici i stručni suradnici za taj broj, te Berta Dragičević koja je napisala prilog o uništenju knjižnice.

21. **Potpuni** kaos. U: Karlovački tjednik. 17. rujna 1992., str. 9.

Spominje čitaonicu Gradske knjižnice „*Ivan Goran Kovačić*“ na Švarči koja je pretrpjela znantna oštećenja. Većim dijelom su ona posljedice direktnih pogodaka, ali jednim dijelom i provala koje su nakon napada uslijedile. Štete su bile ogromne. Oštećeno je krovništvo, veći dio inventara je pokraden, ali je ipak najveći dio fonda spašen. Do objave članka zgrada je čekala renoviranje, kao i pomoć s troškovima renoviranja.

22. **Povelje** darovateljima: Hrvatska zahvaljuje za pomoć u obnovi kulturnih spomenika. U: Večernji list. 03. listopada 1992., str. 56.

Dodijela povelja darovateljima priloga za obnovu ratom razrušene kulturne baštine Republike Hrvatske. Navodi kako su oštećene dvadeset i dvije biblioteke.

23. **Flego**, Miroslav. Knjige traže dom : godinu dana nakon uništenja vinkovačke knjižnice. U: Večernji list. 14. listopada 1992., str. 15.

Piše o postavljenom bibliobusu koji je bio dar knjižnica iz Beča, te o donacijama putem kojih je je prikupljeno više od 50.000 knjiga. Spominje i moguću zgradu za smještaj knjižnice. Navodi kako su u plamenu nestali mnogi rariteti, originalni rukopisi vinkovačkih književnika koji su se čuvali kako bi se napravila

zavičajna zbirka. Nestale su vrijedne i rijetke knjige, te studentske čitaonice kao i uvezeni kompleti i primjerci časopisa i novina što su izlazili u Vinkovcima.

24. **Pomoć** knjižnicama. U: Večernji list. 19. listopada 1992., str. 13.

Pozivaju se ljudi na više književnih večeri organiziranih povodom Mjeseca hrvatske knjige u požeškoj općini kako bi se nastavilo prikupljanje knjiga za srušene hrvatske knjižnice.

25. **Knjižnicu** spasiti od propadanja. U: Karlovački tjednik. 12. studenog 1992., str. 4.

Spominje kako će se 19 milijuna kuna utrošiti za oštećenu Gradsku knjižnicu u Karlovcu iz budžeta općine Karlovac.

26. **Čutu**, Nikola. Sunjani dobili knjižnicu : mjesec hrvatske knjige. U: Sisački tjednik. 12. studenog 1992., str. 8.

Spominje kako je u prostorima sunjanske osnovne škole otvoren odjel Narodne knjižnice i čitaonice Sisak i tako oživotvorena parola kako je rekao prof. Nedeljko Fabria: „ *na svaku granatu jedna otvorena knjižnica*“.

27. **Dragičević**, Berta. Knjižnica Interuniverzitetskog centra u Dubrovniku. U: Hrvatska knjiga. (1992) 1 ; str. 6.

Govori o stradanju knjižnice Interuniverzitetskog centra u Dubrovniku.

28. **Erl**, Vera. Povijest Vinkovačke knjižnice mali je kristal u kojem je moguće čitati duh Vinkovaca. U: Književna revija. 32, ½ (1992), str. 143-149.

Piše o tome kako je doživjela spaljivanje Narodne knjižnice u Vinkovcima.

29. **Erl**, Vera. Vinkovačka knjižnica/čitaonica zgarište 1991. U: Vjesnik bibliotekara Hrvatske. – 35, ¾ (1992), str. 1-14.

Piše o stradanju Narodne knjižnice i čitaonice u Vinkovcima.

30. **Hrvatske** knjižnice na meti : vodič = Croatian libraries on target : guide / [podatke prikupili i obradili Veronika Čelić-Tica ... et al.]. – Zagreb : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1992. – 30 str. s tablama

Text publikacije je paralelno napisan na hrvatskom i engleskom jeziku. Urednik je Dubravka Skender, koja je također napisala uvod za publikaciju. Sadržaj publikacije se sastoji od tri dijela. Prvi dio je popis razrušenih i oštećenih knjižnica po lokalitetima, drugi dio je popis knjižnica po vrstama i na kraju se nalaze fotografije razrušenih i oštećenih knjižnica. Popisano je 210 knjižnica koje su razvrstane abecednim redom prema lokalitetima. Sadrži trideset i osam fotografija.

31. **Interim** report on war damage cause on the cultural heritage in Croatia. U: Collegium antropologicum. – 16, 1(1992), str. 19-26.

Spomenuto je kako je uništeno dvadeset i dvije knjižnice. Na 21 stranici je crno-bijela slika knjižnice u Dubrovniku fotografirane 1991. godine. Fotografiju je uslikao D. Kalogjera.

32. **Radovanlija**, Snježana. Knjiga – svjedok vremena. U: Informatica museologica. 23, 1/4(1992), str. 174-177.

Bibliografija izvora o kulturnoj baštini u Domovinskom ratu.

33. **Ratne** štete na nepokretnoj kulturnoj baštini na području Općine Dubrovnik / priredio Vlado Ukrainčik. U: Dubrovnik : časopis za književnost i znanost : nova serija. – 3, 2/3 (1992), str. 483-485.

Na 483. stranici spominje oštećenje zgrade Naučne biblioteke u Dubrovniku.

34. **Tomasović**, Mirko. Knjige i zgarišta. U: Republika : časopis za književnost. – 48, 3/4 (1992), str. 82-84.

Spominje kako je tijekom rata u Hrvatskoj uništeno oko 350.000 knjiga, te navodi stradavanje Narodne knjižnice u Vinkovcima. Spominje i gađanje Visovca gdje su pohranjeni dragocjeni rukopisi, rariteti i inkunabule.

35. **Ukrainčik**, Vladimir. Bilanca kulturocida. U: Nova matica : časopis Hrvatske matice iseljenika. – 42, 1 (1992), str. 14-15.

Navodi kako je šesnaest knjižnica do datuma pisanja članka stradalo, te općenito statistiku kulturnih razaranja i oštećenja zgrada.

36. **Ukrainčik**, Vlado. Ratne štete na spomenicima kulture na području Dubrovnika 1991/1992. godine. // Dubrovački horizont. 23 : 32 (1992) 105-117 : ilustr.

Na stranici 105 spominje oštećenje šesnaest zgrada biblioteka, a na 106. stranici piše o izgaranju Interuniverzitetskog centra u Dubrovniku. Na 115. stranici je vidljiva crno-bijela fotografija koja prikazuje razorenu unutrašnjost zgrade Interuniverzitetskog centra. Fotografiju je snimio Damir Fabijančić.

37. **Miljak**, Josipa. Vinkovačka knjižnica u ratnom razdoblju 1991./92. godine. U: Godišnjak za kulturu, umjetnost i društvena pitanja : za ... godinu / Matica hrvatska Vinkovci. – 10, 14 (1992), str. 270-277.

Piše o stradanju Narodne knjižnice u Vinkovcima i načinu njene obnove. Autorica je bila ravnateljica Osnovne škole Ivana Mažuranića. Tražili su idealnu zgradu kako bi obnovili knjižnicu, pa opisuje na koje načine su realizirali obnovu knjižnice. Apelom su sakupljali knjige i opremu.

38. **Mesinger**, Bogdan. Vinkovačka knjižnica – feniks skriven u pepelu. U: Književna revija. 32, 1/2 (1992), str. 127-142.

Dvije crno-bijele fotografije Vinkovačke knjižnice i čitaonice. Snimio Tomislav Babić. Spominje stradanje Vinkovačke knjižnice.

39. **Rat** u Hrvatskoj : bibliografija članaka iz dnevnog i tjednog domaćeg i stranog tiska / [urednik Dubravka Skender]. – Zagreb : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1992 - . – sv. ; 29 cm.

2: Razaranja i obnova 1992. – 1993. – VI, 111. str. (sv. 2).

3: Odjeci u stranom tisku 1991, 1992. – 1993. – VIII, 119. str. (sv. 3).

Navodi bibliografske zapise o publikacijama nastalim na temu Domovinskog rata u Hrvatskoj. U njoj sam pronašla većinu novinskih članaka koji pišu o knjižnicama stradalim u Domovinskom ratu.

1993.

1. **Braut**, Marija. Dubrovnik: Primorje, Župa, Cavtat, otoci, Konavle : jedno lice rata / [fotografije] Marija Braut; [autori tekstova Janko Bobetko ... et al.]. – Zagreb : Fond za spas Dubrovnika „Sveti Vlaho“ [etc.], 1993. – 249 str. : ilustr. ,28 cm.

Predgovor je napisao urednik Božo Rudež. Na str. 201. spominje se spaljena knjižnica Interuniverzitetskog centra, izvadak iz dnevnika Stijepe Mijovića Kočana.

2. **Cultural heritage of Croatia : in the war 1991/92.** / text by Igor Fisković ... [et al.] ; translation Sonja Bašić, Sonia Bićanić, Branko Ožbolt ; maps and architectural documentation Ivan Tenšek, Bruno Diklić ; photographs Živko Bačić ... [et al.] ; editor Radovan Ivančević. – Zagreb : Hrvatska sveučilišna naklada, 1993. – str. 304.

Tekst je napisan na engleskom jeziku. Od 277. do 280. stranice spominju se knjižnice stradale u Domovinskom ratu prema područjima. Na 291. stranici je dostupna crno-bijela fotografija Vinkovačke knjižnice. Urednik je Radovan Ivančević.

3. **Kovačević**, Josip. Ratne štete i reparacije. – Zagreb : Školska knjiga, 1993.

Navodi statističke podatke o ratnim štetama u Hrvatskoj pri čemu spominje i štete na bibliotekama.

4. **Miljak**, Ante. I gorit će lampa nasrid Vinkovaca. – Vinkovci : Matica hrvatska, Ogranak Vinkovci, 1993. – 127 str.

Na stranici 23. u poglavlju pod nazivom Općina Vinkovci: ratna razaranja, navodi razaranja Narodne knjižnice i čitaonice u Vinkovcima. Tekst je napisan paralelno na hrvatskom, francuskom, njemačkom, engleskom i na ćirilici. Na stranicama 63 i 64 prikazane su tri slike spaljene Narodne knjižnice u Vinkovcima. Slike su u boji. Proslov napisao Ante Miljak. Drugo nepromijenjeno izdanje je izdano 1994. godine.

5. **Tanocki**, Zvonimir. Vinkovci'91... : autorska fotomonografija. – Zagreb : Marabu, 1993. – [142] str. : ilustr.

Tekst su napisali Mirko Hunjadi i Zvonimir Čordašić. Paralelno je napisan na šest jezika: hrvatskom, engleskom, njemačkom, talijanskom, francuskom i

španjolskom. Na slici u boji je prikazana napalnom spaljena knjižnica u Vinkovcima u kojoj je izgorjelo 85.000 knjiga.

6. **Wounded** libraries in Croatia / editors Tatjana Aparac-Gazivoda ... [et al.]. – Zagreb : Croatian library association, 1993. – 58 str. : ilustr.

Publikacija je napisana na engleskom jeziku. Profesor Aleksandar Stipčević je napisao tekst od stranice 5-8. umjesto uvoda u publikaciju. Knjiga obrađuje štetu počinjenu knjižnicama u Hrvatskoj kroz regije (Slavonija i Baranja, Bjelovar, Sisak i Banija, Karlovac, Lika, Dalmacija). Od 53. stranice je naveden indeks mjesta, a od 56. stranice, adrese regionalnih knjižničnih udruga u ratom pogođenim regijama. Sadrži crno-bijele slike i pojednostavljenu kartu knjižnica stradalih u Domovinskom ratu.

1994.

1. **Peħar**, Ivan. Nestali, uništeni, oštećeni fondovi 1991.-1994. U: Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 37, 3/4(1994), str. 119-121.

Govori o ukupnom fondu koji je otuđen do 1994. godine, primjerice zbirka Bauer i zbirka Lavoslava Ružičke, kao i kompletno uništenim fondovima knjižnica. Navodi i djelomično oštećene fondove.

2. **Seršić**, Maja. Destruction of cultural heritage in the war against Croatia: adequacy of international rules on protection of cultural property. U: Kemija u industriji : časopis kemičara i tehnologa. – 43, 3 (1994), str. 106-108.

Navodi kako je stradalo 209 knjižnica. Tekst na engleskom.

3. **Šapro-Ficović**, Marica. Stanje knjižničnih fondova u Dubrovniku. - U: Vjesnik bibliotekara Hrvatske.

Donosi materijalne štete koje je rat nanio knjižnicama u Dubrovniku. Knjižnica Interuniverzitetskog centra, Franjevačkog samostana Male braće te Znanstvena biblioteka i Narodna knjižnica, osnovno školske i privatne knjižnice.

1995.

1. **Izložba** fotografija „Rat i knjiga“ : Kneževa palača, Zadar, od 04. do 30. listopada 1995. – Zadar : Gradska knjižnica, 1995. – str. 14.

Urednik je Ivan Pehar. Tekstove su napisali prof. dr. Aleksandar Stipčević, prof. dr. Tihomil Maštrović, prof. Ivan Pehar i Vinko Srhoj. Fotografije su izradili Ante Miljak, Zvonko Kucelin, Bruno Vugdelija, Dinko Neskusil, Kornelija Petr, Damir Kalogjera, Pavuša Vežić, Željko Karavida, Arif Ključanin, Željko Gašparović, Antun Maračić. Autori postava su Neno Stojaković i Arif Ključanin. Knjižnice koje su fotografirane su Narodna knjižnica i čitaonica Vinkovci, Gradska knjižnica Zadar, Ruševine knjižnice Interuniverzitetskog Centra u Dubrovniku, Knjižnica samostana Male braće u Dubrovniku, Gradska knjižnica u Karlovcu, Školska knjižnica osnovne škole u Škabrnji, knjižnica u Petrinji i Znanstvena knjižnica u Zadru.

2. **Zadar** : godine stradanja : 1991. – 1994. / autori teksta Pavuša Vežić ... [et al.]. – Zadar : Zavdiz, 1995. – str. 141.

Od 110-115 stranice su slike uništenih knjižnica. Na stranici 110. se nalazi tekst koji navede kako je stradalo 7 seoskih školskih knjižnica, pri čemu je uništen fond od preko 35.000. knjiga. Gradska knjižnica je nekoliko puta izravno pogođena najtežim topničkim granatama. Procjena 3 milijuna DEM. Ukupni fond vojnih knjižnica prelazio je 500.000 knjiga i nekoliko desetaka tisuća časopisa. U povlačenju, vojska je zapalila veći dio fonda. Uspjelo se spasiti tek nešto više od 70.000 knjiga i časopisa. Prvi slučaj paljenja knjiga nakon pada fašizma. Slike su u boji i crno-bijele. Jedna prikazuje Znanstvenu knjižnicu koja je osnovana u 19. stoljeću, a uništena 5. listopada 1991. godine. Druge dvije su crno-bijele i prikazuju detalje te iste knjižnice. Dvije slike u boji prikazuju unutrašnjost Gradske knjižnice nakon topničkog napada, 5. listopada 1991. godine. Stavljena je i slika bibliotekara koji radi pod skelama koje pridržavaju strop koji je oštećen u topničkom napadu u noći 4. listopada 1991., a snimljena je u ožujku 1995. Posljednja slika prikazuje hrpu spaljenih knjiga knjižnica vojnih učilišta koje je agresor spalio prilikom povlačenja.

Urednici su Radoslav Vanjak i Arif Ključanin, a predgovor je napisao gradonačelnik Božidar Kalmeta. Autori teksta su Pavuša Vežić i Eduard Šprijan, a autori fotografija su Arif Ključanin, Željko Karavida, Zvonko Kucelin i Željko Maričić.

3. **Rat u predsooblju Europe** : katalog izložbe stranih knjiga / [urednik kataloga Sonja Avalon]. – Zagreb : Europski pokret Hrvatska : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1995. – VII, 40. str. ; 30 cm str.

Katalog sam koristila kako bi pronašla izvore koji govore o knjižnicama stradalim u Domovinskom ratu.

7.2. Drugi dio – izvori objavljeni poslije rata (1996.-2017.)

1996.-1999.

1. **Pavković, Mate.** Hrvatske ratne štete. Zagreb : Defimi, 1997.

Navodi procjenu ratne štete po skupinama (nije potpuna jer rat tada još nije bio završen). Na stranici 94 spominje kako je stradalo 210 knjižnica (11 znanstvenih, 19 spomeničkih, 10 župskih i 1 samostanska, 13 specijalnih, 33 narodne, 29 srednjoškolskih i 93 osnovnoškolske).

2. **Fisković, Igor.** Stradanja kulturnih i sakralnih spomenika dubrovačkog okružja... / Igor Fisković. // Hrvatski žrtvoslov : zbornik radova Prvog hrvatskog žrtvoslovnog kongresa, Zagreb, 19. do 21. lipnja 1998. / urednik Zvonimir Šeparović. Zagreb : Hrvatsko žrtvoslovno društvo, 1998. Knj.1, str. 369.-373.

Na 370. stranici navodi uništavanje krova franjevačke biblioteke koja je tada imala šezdesetak nesklonjenih knjiga.

3. **Seljan, Ana.** Stradanje knjižnica u Domovinskom ratu / Ana Seljan. // Hrvatski žrtvoslov : zbornik radova Prvog hrvatskog žrtvoslovnog kongresa, Zagreb, 19. do 21. lipnja 1998. / urednik Zvonimir Šeparović. Zagreb : Hrvatsko žrtvoslovno društvo, 1998. Knj.1, str. 385-387.

Opisuje knjižnice stradale u Domovinskom ratu, te navodi da su na nekim područjima cijele lokalne mreže knjižnica bile uništene. Na 386. stranici iznosi do tad prikupljenu statistiku o oštećenim ili uništenim knjižnicama, te zemljovid koji tu statistiku pokazuje. Navodi oštećene ili razorene knjižnice prema područjima, a kao literaturu navodi knjigu *Wounded libraries in Croatia*.

4. **Kako nas vide : Hrvatska i raspad Jugoslavije : katalog izložbe : izbor inozemnih publikacija : 27.V. – 6.VI. 1998. / [urednica kataloga Sonja Avalon]. – Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica 1998. – XIV, 53 str. ; 29 cm**

Koristila kao bibliografsko pomagalo za izradu bibliografije.

5. **Brailo**, Nensi. *Librocide: destruction of libraries in Croatia 1991-1995* : master thesis. 1998.

Tekst je na engleskom. Doktorski rad. Spominje razaranje knjižnica u Hrvatskoj, a cijelo poglavlje posvećuje Dubrovačkim knjižnicama.

Od 2000.

1. **Kukuljica**, Antonija. *Ključ od mesa* / Antonija Kukuljica. Vukovar : Gradska knjižnica, 2000.

Na 34. stranici spominje kako je uzela ključ od Gradske knjižnice Vukovar sa sobom dok su bježali iz okupiranog Vukovara, a sada joj nije više potreban jer može ući kroz rupe u zidovima.

2. **Mišćin**, Željka. *Domovinski rat : selektivna bibliografija radova objavljenih u Hrvatskoj 1990.-2000.* / Željka Miščin, Blaženka Peradenić-Kotur. – Zagreb ; Dom i svijet, 2002. – str. 341.

Koristila sam kao bibliografsko pomagalo u izradi bibliografije.

3. **Zbirka** knjiga o Domovinskom ratu Gradske knjižnice Vukovar / [priredila Srebrenka Vuletić]. – Vukovar : Gradska knjižnica, 2006.

Koristila pri izradi bibliografije.

4. **Masar**, Mladen. *Gradska knjižnica Zadar: 1949.-2009.* / [Mladen Masar]. – Zadar : Gradska knjižnica Zadar, 2009. – 224 str. : ilustr. (pretežno u bojama) ; 26 cm.

Urednici su prof. dr. sc. Tatjana Aparac – Jelušić i dr. sc. Antun Travirka. Ima bibliografiju i kazalo. U poglavlju 1991.-1999. spominje knjižnicu u Domovinskom ratu.

5. **Tanočki**, Zvonimir. *Vinkovci u Domovinskom ratu : Vinkovci in the Homeland War.* Zagreb, ožujak 2012.

Nakladnici su Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata i Ogranak Matice hrvatske u Vinkovcima. Urednici su Natko Martinić Jerčić i Ante Nazor, a autor fotografija je Zvonimir Tanocki. Od stranice 5-6 je riječ urednika, a od stranice 7-9 je riječ autora. Poglavlje pod nazivom Ratna stradanja na Bosutu napisao je Marko Landeka, a na stranici 18 se spominje stradanje Narodne knjižnice i čitaonice s cjelokupnim knjižnim fondom. Unatoč svemu, rad knjižnice je obnovljen početkom 1992. godine donacijom mnogih knjižnica, zavoda, fakulteta, instituta i pojedinaca iz cijele Hrvatske. Na stranici 21 je slika pisaaeg stroja u izgorenoj knjižnici slikana u studenom 1991. godine. Na stranicama 61 i 63 su slike razorene knjižnice, na na stranici 62 je slika razorenog fonda knjižnice. Sve slike su crno-bijele. Tekst je paralelno napisan na hrvatskom i engleskom jeziku.

6. **Šapro-Ficović, Marica.** Djelovanje knjižnica pod opsadom u ratu : studija slučaja: Hrvatska 1991/1995. godine : doktorski rad / Marica Šapro-Ficović ; [mentor Aleksandar Stipčević]. Zagreb : M. Šapro-Ficović, 2012. - 441 list: ; 30 cm. Nasl. na spor. nasl. str.: Activities of libraries under siege in war.

Doktorski rad. Sadrži bibliografiju.

7.3. Kazalo zemljopisnih naziva

Zemljopisni nazivi mjesta su poredani abecednim redoslijedom zbog jednostavnijeg pretraživanja. Umetnut broj označen masnim, označava broj bibliografskog zapisa u pojedinoj godini dok se u zagradama nalazi datum koji pokazuje pod kojom godinom se bibliografski zapis nalazi. Kazalo je izrađeno kako bi pojednostavilo pretraživanje pojedincima koje zanimaju točno određena mjesta. Primjerice, zanima nas samo knjižnica Interuniverzitetskog centra u Dubrovniku, pa da ne moramo pregledati sve zapise, prema kazalu možemo pronaći samo one koji spominju Dubrovnik. Kazalo također ima funkciju prikaza objavljenih publikacija prema mjestima pa točno možemo vidjeti o kojim gradovima se najviše pisalo i koji su dobili najviše medijske pozornosti.

Beč	7 (22. travnja 1992.), 19 (14. kolovoza 1992.), 23 (14. listopada 1992.),
Beli Manastir	22 (22. prosinca 1991.),

Benkovac	4 (27. rujna 1991.),
Beograd	11 (24. listopada 1991.),
Biograd	4 (27. rujna 1991.), 7 (10. listopada 1991.),
Bjelovar	6 (1993.),
Bučica	6 (19. veljače 1992.),
Borovo naselje	22 (22. prosinca 1991.),
Cavtat	16 (24. lipnja 1992.), 1 (1993.),
Čuntić	6 (19. veljače 1992.),
Dubrovnik	19 (08. prosinca 1991.), 20 (11. prosinca 1991.), 21 (19. prosinca 1991.), 3 (11. siječnja 1992.), 13 (06. lipnja 1992.), 15 (24. lipnja 1992.), 17 (25. srpnja 1992.), 20 (29. kolovoza 1992), 27 (1992.), 31 (1992.), 33 (1992.), 36 (1992.), 1 (1993.), 3 (1994.), 1 (1995.), 2 (1998.), 5 (1998.)
Dvor	4 (27. rujna 1991.),
Galdov	6 (19. veljače 1992.),
Glina	4 (27. rujna 1991.),
Gore glina	6 (19. veljače 1992.),
Gospić	4 (27. rujna 1991.),
Gruž	16 (24. lipnja 1992.),
Hrastovice	6 (19. veljače 1992.),
Ilok	22 (22. prosinca 1991.),
Karin	2 (10. rujna 1991.), 4 (27. rujna 1991.),

Karlovac	7 (10. listopada 1991.), 6 (19. veljače 1992.), 9 (07. svibnja 1992.), 25 (12. studenog 1992.), 6 (1993.), 1 (1995.),
Knin	4 (27. rujna 1991.),
Konavle	1 (1993.),
Lapad	16 (24. lipnja 1992.),
Lovran	4 (31. siječnja 1992.),
Montovjerna	16 (24. lipnja 1992.),
Nova Gradiška	22 (22. prosinca 1991.),
Nuštar	11 (10. svibnja 1992),
Obrovac	4 (27. rujna 1991.),
Otočac	2 (10. rujna 1991.),
Osijek	2 (10. rujna 1991.), 4 (27. rujna 1991.), 7 (10. listopada 1991.), 9 (18. listopada 1991.), 11 (24. listopada 1991.), 22 (22. prosinca 1991.), 6 (19. veljače 1992.), 11 (10. svibnja 1992),
Pakrac	4 (27. rujna 1991.), 5 (15. veljače 1992.),
Petrinja	7 (10. listopada 1991.), 6 (19. veljače 1992.), 1 (1995.),
Pliški	6 (19. veljače 1992.),
Pokupsko	6 (19. veljače 1992.),
Požega	24 (19. listopada 1992.),
Rijeka	15 (28. studenog.1991.), 18 (04. prosinca1991.),
Sisak	6 (19. veljače 1992.), 26 (12. studenog 1992.), 6 (1993.),
Slavonski Brod	2 (10. rujna 1991.), 3 (26. rujna 1991.), 4 (27. rujna 1991.), 15 (28.studenog 1991), 22 (22. prosinca 1991.),

Sunja	7 (10. listopada 1991.), 26 (12. studenog 1992.,)
Šibenik	4 (27. rujna 1991.), 7 (10. listopada 1991.),
Škrabinja	1 (1995.),
Švarča	21 (17. rujna 1992.),
Tovarnik	7 (10. listopada 1991.), 22 (22. prosinca 1991.),
Trpanj	16 (24. lipnja 1992.),
Varaždin	6 (19. veljače 1992.),
Vidoševac	6 (19. veljače 1992.),
Vinkovci	3 (26. rujna 1991.), 4 (27. rujna 1991.), 7 (10. listopada 1991.), 9 (18. listopada 1991.), 15 (28. studenog 1991.), 22 (22. prosinca 1991.), 23 (1991.), 25 (1991.), 1 (1992.), 6 (19. veljače 1992.), 7 (22. travnja 1992.), 11 (30. svibnja 1992.), 12 (03. lipnja 1992.), 18 (1992.), 19 (14. kolovoza 1992.), 23 (14. listopada 1992.), 28 (1992.), 29 (1992.), 34 (1992.), 37 (1992.), 38 (1992.), 2 (1993.), 4 (1993.), 5 (1993.), 1 (1995.), 5 (ožujak 2012.),
Visovac	34 (1992.),
Vukovar	2 (10. rujna 1991.), 4 (27. rujna 1991.), 22 (22. prosinca 1991.), 24 (1991.), 6 (19. veljače 1992.), 1 (1994.), 1 (2000.), 3 (2006.),
Zadar	1 (10. kolovoza 1991.), 6 (08. listopada 1991.), 15 (28. studenog 1991.), 17 (04. prosinca 1991.), 14 (20. lipnja 1992.), 1 (1995.), 2 (1995.), 4 (2009.),
Zagreb	2 (10. rujna 1991.), 4 (27. rujna 1991.), 7 (10. listopada 1991.), 15 (28. studenog 1991.), 17 (04. prosinca 1991.), 22 (22. prosinca 1991.), 3 (11. siječnja 1992.).

9. Zaključak

U zaključku donosim analizu rezultata istraživanja. Dakle, prema napravljenoj bibliografiji možemo vidjeti da je najviše izvora objavljeno 1992. godine, te da se pretežno radi o člancima u novinama. S obzirom da je u periodu od 1991. do 1992. godine uništeno najviše knjižnica, to je i razumljivo. Također, razumljivo je i to da su članke objavljivale veće novine sa sjedištima u Zagrebu, poput Večernjeg lista. No, zanimljiva je činjenica kako ima članaka koji su objavljeni u lokalnim novinama područja zahvaćenih ratom. Prema kazalu zemljopisnih naziva, možemo vidjeti da su neka mjesta zastupljenija u člancima i publikacijama od drugih, a jednako su bila izložena razaranju. Pretpostavljam da je razlog u samim knjižničarima ratom pogođenih područja. Knjižničari su najviše utjecali na zastupljenost pojedinih knjižnica u medijima. Primjerice, Narodna knjižnica u Vinkovcima ili knjižnica Interuniverzitetskog centra u Dubrovniku se puno češće spominju u novinskim člancima i publikacijama od ostalih knjižnica. Također, veći gradovi se češće spominju od manjih mjesta. Na medijsku pozornost je utjecala i činjenica da u većini okupiranih područja nije bilo telefonske veze, a s obzirom da u to vrijeme Internet još nije bio raširen, jedini način na koji su mogli stupiti u kontakt jedni s drugima je bilo preko telefona. Zbog toga se nije ni znalo koliko je knjižnica stradalo niti koji su stupnjevi oštećenja na pojedinim knjižnicama. Na kraju 1992. godine i kroz 1993. godinu se objavljuje najviše izvještaja o ratnim razaranjima i štetama počinjenim na kulturnoj baštini. Najpotpunije izvještaje pruža vodič pod nazivom *Hrvatske knjižnice na meti* i publikacija *Wounded libraries in Croatia*. Knjižničari su na sve načine promovirali stradale knjižnice. U suradnji s drugim lokalnim kulturnim ustanovama, pisali su se brojni apeli i molbe. Kako bi obnovili fond knjižnice, tražili su pomoć kroz donacije i darovanje knjiga. Pomoć su im pružili knjižničari i građani cijele Hrvatske, a i inozemstva. U manjim sredinama je ljudima trebalo nešto što će ih održati na okupu, što će im ublažiti strah i svakodnevne traume. Brojne prikupljene donacije i apeli ukazuju na borbenost ljudi u ratu i svijest o važnosti pisane baštine kao i kulturne baštine. Velik broj članaka tijekom 1992. godine govori o obnovi knjižnica. To ukazuje na činjenicu, da iako rat nije bio završen, ljudi nisu gubili vjeru i nadu, nego su i dalje radili na obnovi i probitku.

Publikacije objavljene poslije rata najčešće se bave sjećanjima na razdoblje Domovinskog rata i o slučajevima bibliotekara koji su se vratili u razrušene knjižnice. Također, većinom su objavljivanje monografije ili publikacije koje su se bavile jednom

knjižnicom ili gradom, pa se o stradalim knjižnicama moglo saznati samo iz jednog poglavlja koje govori o Domovinskom ratu. Pronašla sam i dvije doktorske disertacije na temu stradalih knjižnica. Jednu je napisala Nensi Brailo 1998. godine, a govori o librocidu i razaranju knjižnica u Hrvatskoj. Zanimljiva je činjenica da je dosta izvora iz bibliografije koju je navela na kraju rada, napisana na hrvatskom jeziku. Drugu je napisala Marica Šapro-Ficović 2012. godine na temu *Djelovanje knjižnica pod opsadom u ratu : studija slučaja: Hrvatska 1991/1995. godine*, sa iscrpnom bibliografijom na kraju rada. Smatram da je to najiscrpnija publikacija od svih navedenih u bibliografiji. Osim što iznosi teorijske činjenice o Domovinskom ratu u Hrvatskoj, kao i knjižnicama stradalim tijekom tog razdoblja, također donosi intervju s korisnicima i bibliotekarima koji su radili u u knjižnicama u ratom pogođenim područjima. Njezina disertacija je pravi primjer koliko su zapravo knjižničari u ratu utjecali na ljude svojim radom i pomogli korisnicima prebroditi teška vremena.

Na temelju analize rezultata popisanih izvora, smatram da je dovoljno publikacija objavljeno na temu knjižnica stradalih u Domovinskom ratu, te da zasluga za to ide knjižničarima koji su odaslali svijetu poruku o stradanju hrvatskih knjižnica, barbarizmu, kulturocidu i librocidu kojeg su počinili srpski agresori na hrvatsku kulturnu baštinu unatoč odredbama Haške konvencije i svim ostalim zakonskim odredbama koje su tu baštinu trebale zaštititi. Počinjeni kulturocid u Domovinskom ratu u Hrvatskoj trebao bi biti primjer ostatku svijeta koliko je zapravo kulturna baština krhka i ranjiva, te da je potreban trud cijelog svijeta kako bi se ona zaštitila. Smatram da bi trebalo ponovno pokrenuti temu stradanja knjižnica i kulturne baštine u Domovinskom ratu, objavom u novinama i časopisima, kako bi se kaznili odgovorni za zločin nad kulturnom baštinom, te da se uđe u trag ukradenoj i nestaloj građi. Bitno je objasniti svima, kako kulturna dobra jednog naroda, nisu baština samo tog naroda već cijelog svijeta.

Literatura

1. About ANCBS. Dostupno na: <http://www.ancbs.org/cms/en/about-us/about-ancbs> (01.07.2017.).
2. About ICBS. Dostupno na: <http://www.ancbs.org/cms/index.php/en/about-us/about-icbs> (01.07.2017.).
3. Hague Convention. Dostupno na: <http://www.unesco.org/culture/laws/hague/1954/montenegro.pdf> (01.07.2017.).
4. Hrvatske knjižnice na meti : vodič = Croatian libraries on target : guide / [podatke prikupili i obradili = data were collected and processes by Veronika Čelić-Tica... [et al.] ; prijevod na engleski Jasenka Zajec ; urednik Dubravka Skender]. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1992.
5. Maroević, I. Uvod u muzeologiju. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za informacijske znanosti, 1993.
6. Stipčević, A. Povijest knjige. 2. prošireno i dopunjeno izd. Zagreb : Matica hrvatska, 2006.
7. Stipčević, A. Sudbina knjige. Lokve : "Benja", 2000.
8. Šapro-Ficović, M. Djelovanje knjižnica pod opsadom u ratu : studija slučaja: Hrvatska 1991/1995. godine : doktorski rad. Zagreb : Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2012.
9. Wounded libraries in Croatia / editors Tatjana Aparac-Gazivoda ... [et al.]. Zagreb : Croatian library association, 1993. 58 str. : ilustr.
10. Zbirka knjižnične građe o Domovinskom ratu. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/zbirka-knjiznicne-grade-o-domovinskom-ratu/> (03.07.2017.).